Potreba za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko-križevačke županije

Picek, Tena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:830882

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Potreba za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko – križevačke županije

Tena Picek

Zagreb, lipanj, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Potreba za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko – križevačke županije

Tena Picek

Mentorica: prof.dr.sc. Ana Wagner Jakab

Komentorica: izv.prof.dr.sc. Natalija Lisak Šegota

Zagreb, lipanj, 2024.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala ovaj rad (*Potreba za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko – križevačke županije*) i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Tena Picek

Mjesto i datum: Zagreb, lipanj, 2024.

Zahvala

Zahvaljujem se svojoj mentorici prof.dr.sc. Ani Wagner Jakab i komentorici izv.prof.dr.sc. Nataliji Lisak Šegota na velikoj podršci, usmjeravanju i uloženom vremenu tijekom izrade diplomskog rada.

Zahvaljujem se svojim roditeljima. Hvala Vam što uvijek vjerujete u mene i podržavate me u svemu. Zbog Vas sam danas tu gdje jesam.

Hvala mojem Dariu koji je uvijek tu da me ohrabri.

Hvala mojim curama, uljepšale ste mi studiranje.

Hvala svim sudionicama istraživanja što su podijelile svoje iskustvo.

Potreba za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko – križevačke županije

Tena Picek

Mentorica: prof.dr.sc. Ana Wagner Jakab

Komentorica: izv.prof.dr.sc. Natalija Lisak Šegota

Edukacijska rehabilitacija/Inkluzivna edukacija i rehabilitacija

SAŽETAK RADA:

Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u potrebe za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko-križevačke županije. U svrhu provođenja ovog istraživanja korišten je kvalitativni pristup prikupljanja podataka. Podaci su prikupljeni metodom fokus grupe. Fokus grupa vođena je prema unaprijed pripremljenim pitanjima koja su u skladu s postavljenim istraživačkim pitanjima. Fokus grupa trajala je dva sata i snimana je pomoću diktafona, uz prethodno dobivenu informiranu suglasnost za sudjelovanje u istraživanju, u skladu s pravilima etičkog postupanja u svrhu zaštite prava i interesa sudionika. U istraživanju je sudjelovalo 6 sudionika. Sudionici su u istraživanje odabrani korištenjem tehnike namjernog uzorkovanja, točnije formiran je namjerni neprobabilistički uzorak. Kriterij za odabir sudionika istraživanja, s obzirom na temu istraživanja, bio je u istraživanje uključiti udomitelje djece s teškoćama u razvoju koji žive na području Koprivničko-križevačke županije. Kao vrsta kvalitativne analize podataka korištena je tematska analiza sadržaja. U nalazima istraživanja definirana su četiri tematska područja s pripadajućim temama i podtemama; izazovi udomitelja djece s teškoćama u razvoju; trenutne potrebe za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju; znanja, vještine i resursi koje udomitelji smatraju ključnima za udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju; promišljanja udomitelja u vezi sa formalnim i neformalnim sustavom podrške koji im je trenutno dostupan. Ključni nalazi ovog istraživanja ukazuju na izazove s kojima se suočavaju udomitelji djece s teškoćama u razvoju poput nedostatka informacija, teškoća i popratnih zdravstvenih stanja djece, izazovnih ponašanja, prekida smještaja te raznih specifičnih izazova. Također, istraživanje ukazuje na potrebe udomitelja za boljim informiranjem u vezi sa cjelokupnom skrbi i smještajem djeteta s teškoćama u razvoju, zatim potrebe za većim financijskim sredstvima, kvalitetnijom i specifičnijom obukom udomitelja te za usklađivanjem načina rada i mišljenja različitih sustava. Kao najvažniji i najbolji oblik podrške udomiteljima, pokazao se neformalni sustav podrške kroz razgovore i savjetovanja s drugim udomiteljima i s obitelji te kroz udrugu udomitelja i supervizije.

Ključne riječi: udomitelji djece s teškoćama u razvoju, podrška

ABSTRACT:

The aim of this research was to gain insight into the support needs of foster parents of children with developmental disabilities in the Koprivnica-Križevci County. A qualitative approach to data collection was used for this research. Data were collected through the focus group method. The focus group was guided by pre-prepared questions in accordance with the set research questions. The focus group lasted two hours and was recorded using a dictaphone, with prior informed consent obtained for participation in the research, in accordance with ethical procedures to protect the rights and interests of participants. The research included 6 participants. Participants were selected using purposive sampling technique, specifically forming a purposive non-probabilistic sample. The criterion for selecting research participants, given the topic of the research, was to include foster parents of children with developmental disabilities living in the Koprivnica-Križevci County. The type of qualitative data analysis used was thematic content analysis. The research findings defined four thematic areas with associated themes and subthemes: challenges of foster parents of children with developmental disabilities; current support needs of foster parents of children with developmental disabilities; knowledge, skills, and resources that foster parents consider crucial for fostering children with developmental disabilities; and reflections of foster parents on the formal and informal support systems currently available to them. The key findings of this research indicate challenges faced by foster parents of children with developmental disabilities, such as lack of information, difficulties and accompanying health conditions of the children, challenging behaviors, placement disruptions, and various specific challenges. The research also indicates the foster parents' need for better information regarding the overall care and placement of a child with developmental disabilities, the need for increased financial resources, higher quality and more specific training for foster parents, and the need for alignment of work methods and opinions among different systems. The most important and best form of support for foster parents proved to be the informal support system through conversations and consultations with other foster parents and family, as well as through the foster parent association and supervision.

Key words: foster parents of children with developmental disabilities, support

Sadržaj

1. UVOD 8

1.1. Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj – Koprivničko-križevačka županija 10

1.2. Udomitelji djece s teškoćama u razvoju – specijalizirano udomiteljstvo 11

1.3. Djeca s teškoćama u razvoju u udomiteljskoj skrbi 12

1.4. Izazovi udomitelja djece s teškoćama u razvoju 14

1.5. Podrška udomiteljima djece s teškoćama u razvoju 17

1.5.1. Formalna podrška 18

1.5.2. Neformalna podrška 21

2. CILJ ISTRAŽIVANJA 22

3. METODE RADA 22

3.1. Sudionici istraživanja 22

3.2. Metode prikupljanja podataka 23

3.3. Način prikupljanja podataka 23

4. KVALITATIVNA ANALIZA PODATAKA 24

5. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA 41

6. ZAKLJUČAK 46

7. LITERATURA 47

1. UVOD

„Samo je obitelj, u svim svojim različitim oblicima, jedini prirodan okvir za preživljavanje, zaštitu i razvoj djeteta“ (Ivković i Žižak, 2010, str. 3). Obiteljsko okruženje ima ključnu ulogu u sveukupnom razvoju djeteta, pružajući uvjete za kvalitetan život, razvoj vještina i emocionalnu stabilnost (Škrbina, 2010). Također, za normalan razvoj djeteta nužna je sigurnost i stabilnost svakodnevnog obiteljskog života, kao i čvrsta i stabilna obiteljska struktura (Craven i Lee, 2006, prema Laklija, 2009). Mnoga djeca žive u patološkim, zlostavljajućim i/ili zanemarujućim obiteljima koje ne mogu zadovoljiti njihove osnovne potrebe, čime je njihov rast i razvoj u primarnim obiteljima ozbiljno ugrožen (Škrbina, 2010). „Rana deprivacija uslijed duže institucionalizacije ili zbog neodgovarajuće ili nepostojeće roditeljske skrbi, a time i nedostatne emocionalne komunikacije, može ostaviti rezidualne deficite kasnije vidljive kao hiperaktivnost, teško uspostavljanje privrženosti, kvazi-autistična obilježja i stanoviti stupanj kognitivnih oštećenja“ (Ljubešić, 2005, prema Škrbina, 2010, str. 11). Orme, Cherry i Cox (2013) ističu kako je vrlo važno da se takva „ranjiva“ djeca upare se roditeljima ili skrbnicima koji su spremni pružiti posebnu njegu koja im je potrebna, kako bi im se osigurao smještaj, briga, stabilnost i dobrobit.

„U mnogim službenim dokumentima Vlade Republike Hrvatske i nadležnih ministarstava koji se tiču procesa deinstitucionalizacije, udomiteljstvo se navodi kao prioritetni oblik izvaninstitucionalne skrbi“ (Sabolić i Vejmelka, 2015, str. 6). Deklaracija o udomiteljstvu (2002) opisuje udomiteljstvo kao vrstu skrbi izvan vlastite obitelji, gdje se djetetu pruža briga u obiteljskom okruženju, prilagođena njegovoj dobi i specifičnim potrebama, s ciljem da mu se omogući odrastanje u zamjenskoj obitelji. Od svojih početaka pa sve do danas, udomiteljstvo predstavlja prepoznavanje prava i potrebe djeteta da odrasta u obiteljskom okruženju (Kelly i Gilligan, 2002, prema Škrbina, 2010). Također, spomenuta autorica navodi kako razvoj udomiteljstva odražava promjene u vrijednosnom sustavu skrbi za djecu, polazeći od državnog paternalizma i zaštite djeteta, preko zaštite obiteljskih i roditeljskih prava, do naglaska na pravima djeteta. Premda je udomiteljstvo prvotno namijenjeno privremenom smještaju djeteta u udomiteljsku obitelj do povratka u biološku obitelj, u nekim slučajevima traje sve do djetetove odrasle dobi (Laklija i Sladović Franz, 2013). U takvim situacijama, karakteristike udomiteljstva mogu se, osim u pravnom smislu, približiti posvojenju zbog osjećaja pripadnosti djeteta obitelji te njegove integracije u svakodnevni život te obitelji (Laklija i Sladović Franz, 2013).

Mnoga udomljena djeca imaju teškoće u razvoju koje predstavljaju izazove za udomitelje te zahtijevaju dodatne resurse (Oswald i sur., 2010, Schneiderman i sur., 2011, Slayter i Springer, 2011, prema Orme i sur., 2013). Kada djeca s teškoćama u razvoju jednom uđu u sustav, vjerojatnije je da će doživjeti smještaj izvan obitelji, višestruke smještaje, dulje ostati u sustavu te je manje vjerojatno da će se vratiti svojim biološkim roditeljima (Rosenberg i Robinson, 2004, prema Brown, 2007b). Prema Brown i Rodger (2009), skrb nad djecom s teškoćama u razvoju donosi i nagrade i izazove. Udomitelji djece s teškoćama kao „nagrade" udomiteljstva navode različite osobne razloge, uključujući: suosjećanje prema djetetu, ljubav prema djeci, želju da imaju djecu oko sebe, želju da pomognu djetetu s posebnim potrebama, osjećaj korisnosti, probleme s plodnošću, društvene ili vjerske razloge, pružanje prijatelja biološkom djetetu, pružanje usluge zajednici te osobno iskustvo kao udomljenog djeteta (Goetting i Goetting, 1993, Soliday i McCluskey-Fawcett, 1994, Stromberg, 1994, Andersson, 2001, prema Brown, 2008).

„Nedostatak istraživanja na području udomiteljstva za djecu dovelo je do toga da se ono nije razvijalo u skladu s potrebama djece" (Ajduković i sur., 2004, prema Laklija, 2009, str. 72). Udomitelji imaju vrlo važnu i zahtjevnu ulogu prilikom skrbi za djecu s teškoćama u razvoju, stoga je ključno uvidjeti njihovu perspektivu u vidu poboljšanja kvalitete udomiteljstva djece s teškoćama u razvoju. Prema tome, naglasak ovog rada stavljen je na izazove s kojima se susreću udomitelji djece s teškoćama u razvoju te na njihove potrebe za formalnom i neformalnom podrškom.

1.1. Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj – Koprivničko-križevačka županija

U Hrvatskoj, razvoj udomiteljstva započeo je početkom 20. stoljeća, a prvi put se spominje u Zakonu o prisilnom uzgoju nedoraslih (Laklija, 2009). „Sve je do 2007. godine bilo je regulirano Zakonom o socijalnoj skrbi, Pravilnikom o uvjetima za obavljanje udomiteljstva i postupku odobravanja i oduzimanje dozvole za obavljanje udomiteljstva te Obiteljskim zakonom“ (Laklija, 2009, str. 72). „Udomiteljstvo se obavlja kao tradicionalno udomiteljstvo, udomiteljstvo kao zanimanje i srodničko udomiteljstvo te se udomiteljstvo kao zanimanje obavlja kao standardno udomiteljstvo i specijalizirano udomiteljstvo za djecu“ (Zakon o udomiteljstvu, NN 18/2022, str. 3). „Osnovno osposobljavanje za udomitelje provodi centar za socijalnu skrb udomitelja u postupku dobivanja dozvole za bavljenje udomiteljstvom te se sastoji od različitih radionica, predavanja i primjera iz prakse“ (Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja, NN 63/ 2019, str. 1). Osim početnog osposobljavanja, postoji i dodatno specijalizirano osposobljavanje za udomitelje koji skrbe o određenim skupinama korisnika (Borić i sur., 2021). Nadalje, udomitelji redovito sudjeluju u godišnjoj edukaciji koja ima za svrhu proširivanje njihovih znanja i vještina te rješavanje specifičnih izazova s kojima se susreću u praksi (Borić i sur., 2021). Unatoč dugoj tradiciji u Republici Hrvatskoj koja seže od 1902. godine, udomiteljstvo nije ravnomjerno rasprostranjeno u cijeloj državi te je bitno unaprijediti ovaj sustav diljem zemlje kako bi se osigurala dosljedna kvaliteta skrbi za sve korisnike udomiteljstva (Sabolić i Vejmelka, 2015). „Najveći broj udomiteljskih obitelji je tradicionalno na području Zagrebačke županije i Grada Zagreba, zatim Osječko-baranjske županije, Varaždinske županije, Koprivničko-križevačke županije, dok je mali broj udomiteljskih obitelji u južnim i priobalnim područjima Republike Hrvatske“ (Gorjanac i sur., 2017, prema Miloš, 2021, str. 3).

Ivković i Žižak (2010) u analizi stanja udomiteljstva djece u Hrvatskoj navode specifičnosti te prednosti i nedostatke udomiteljstva u Koprivničko-križevačkoj županiji. Spomenute autorice kao specifičnosti ističu male sredine, ruralna područja, udaljenost od institucija koje pomažu djeci, dugu tradicija udomiteljstva, srodničke obitelji, niži standard obitelji te blizinu udomiteljske i biološke obitelji. Kao prednosti udomiteljstva na području Koprivničko-križevačke županije, Ivković i Žižak (2010) navode: tradiciju, relativno dobru razvijenost i prihvaćenost udomiteljskog oblika skrbi u odnosu na druge sredine, od 3 CZSS-a u županiji, 2 imaju timove za udomiteljstvo, postoje udruge udomitelja te CZSS, udruge, dom za djecu i lokalna zajednica dobro surađuju. Kao nedostatke, spomenute autorice navode predrasude i nedovoljnu motiviranost za udomljavanje

djece romske populacije i djece s teškoćama u razvoju, nedovoljan rad s biološkim obiteljima, razloge zbog kojih se ljudi odlučuju na bavljenje udomiteljstvom, podršku udomiteljima koja je vezana samo uz probleme i hitne slučajeve te centraliziran sustav socijalne skrbi.

1.2. Udomitelji djece s teškoćama u razvoju – specijalizirano udomiteljstvo

„Specijalizirano udomiteljstvo se počelo razvijati u ranim 70-im godinama 20. stoljeća u Kanadi, Velikoj Britaniji i SAD-u“ (Kregar, 2004, prema Laklija, Vukelić i Milić Babić, 2012, str. 111). U početku, ovaj oblik udomiteljstva često je bio alternativa institucionalnom smještaju za mlade u sukobu sa zakonom, ali s vremenom je udomiteljstvo prošireno na kategoriju zlostavljane djece, kao i na djecu koja trebaju terapijsku pomoć (Ajduković, 2005, prema Laklija, 2009). Za razliku od tradicionalnog udomiteljstva koje je usmjereno na djecu čiji razvoj ne odstupa značajno od prosjeka za njihovu dob, specijalizirano udomiteljstvo je namijenjeno djeci koja imaju značajnije poteškoće u psihofizičkom razvoju ili funkcioniranju, uključujući djecu s problemima u ponašanju, težim zdravstvenim stanjem ili invaliditetom (Laklija i sur., 2012). „Cilj specijaliziranog udomiteljstva jest pružanje kvalitetne skrbi djeci s ozbiljnim emocionalnim, psihičkim i fizičkim teškoćama te problemima u ponašanju kojima je potrebna tretmanska ili terapijska pomoć i podrška“ (Laklija i Sladović Franz, 2013, str. 32).

Predviđeno je da su udomitelji posebno educirani stručnjaci koji posjeduju specifična znanja, metode i tehnike rada s djecom s teškoćama u razvoju, čime olakšavaju njihovu prilagodbu i život u udomiteljskoj obitelji (Redding i sur., 2000, prema Laklija i sur., 2012). Udomitelji djece s teškoćama u razvoju trebaju se posebno regrutirati, kao i obučavati i pripremati za brigu o djeci s kompleksnim zdravstvenim potrebama (Hanley, 2002, prema Brown, 2008). Kod smještaja djece, a posebno u slučaju specijaliziranog udomiteljstva, iznimno je važno temeljito odabrati i pripremiti udomitelje (Laklija i Sladović Franz, 2013). Spomenute autorice također navode kako je bitno procijeniti njihovu spremnost za udomljavanje djeteta s teškoćama u razvoju te osigurati da budu uključeni u daljnju edukaciju i podršku, uključujući i sudjelovanje u grupama podrške ili superviziji. Laklija i Sladović Franz (2013) također ističu kako je nakon udomljavanja, kontinuirana podrška od ključne važnosti zbog izazova s kojima se specijalizirani udomitelji suočavaju. Sami udomitelji djece s teškoćama u razvoju ističu važnost osobnih karakteristika poput brige, strpljenja, empatije, fleksibilnosti, ljubavi prema djeci i želje da se napravi promjena

prilikom skrbi za dijete te ističu potrebne vještine poput asertivnosti, otpornosti, sposobnosti da se emocionalno distanciraju od „kaosa“, vještinu upravljanja novcem i slično (Brown, 2007b).

„Udomitelj koji obavlja specijalizirano udomiteljstvo za djecu pruža uslugu smještaja i složeniju, specifičnu skrb: djetetu s problemima u ponašanju kojem je određena mjera povjeravanja udomiteljskoj obitelji sukladno propisima o obiteljsko pravnoj zaštiti, djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi s problemima u ponašanju kojima je izrečena odgojna mjera sukladno propisima o kaznenopravnoj zaštiti, djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi: s teškim invaliditetom, kod koje je utvrđen četvrti stupanj težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti prema propisima o vještačenju i metodologijama vještačenja, kod koje je utvrđeno više vrsta težih oštećenja ili kod koje je utvrđeno više vrsta oštećenja trećeg stupnja težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti prema propisima o vještačenju i metodologijama vještačenja, ili teško bolesnom djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi“ (Zakon o udomiteljstvu, NN 18/2022, str. 4).

U istraživanju o udomiteljstvu djece u Hrvatskoj, perspektiva udomitelja i stručnjaka ukazuje na potrebu daljnjeg razvoja specijaliziranog udomiteljstva , a očituje se kroz nedostatak aktivnosti usmjerenih na podršku udomljenoj djeci s teškoćama u razvoju te kroz nedostatak udomitelja koji su specijalizirani za ovu vrstu skrbi (Sabolić i Vejmelka, 2015).

1.3. Djeca s teškoćama u razvoju u udomiteljskoj skrbi

„Dijete s teškoćama u duševnom ili tjelesnom razvoju treba voditi ispunjen i pristojan život u uvjetima koji jamče dostojanstvo, jačaju djetetovo oslanjanje na vlastite snage i olakšavaju njegovo djelatno sudjelovanje u zajednici“ (Konvencija o pravima djeteta, 1993, str. 9). Djeca s teškoćama u razvoju izložena su većem riziku od zlostavljanja i sudjelovanja u sustavima za zaštitu djece (Hansen, Mawjee, Barton, Metcalf, i Joyce, 2004, prema Brown, 2008) u usporedbi s djecom bez teškoća. Također, djeca s teškoćama u razvoju su prekomjerno zastupljena u slučajevima skrbništva nad djecom, često ostaju dulje u skrbi, manje vjerojatno se vraćaju svojim biološkim roditeljima, doživljavaju više prekida smještaja, te su izložena riziku od sekundarnih mentalnih izazova tijekom odrasle dobi (Brown i Rodger, 2009). Udomljena djeca su se već morala nositi s mnogo toga prije nego što su smještena kod udomiteljske obitelji; više od polovice udomljene djece svjedočilo je razdvajanju roditelja, vikanju ili fizičkom nasilju među njima te su prošla kroz jednu ili više promjena škole (Strijker i Knorth, 2018). U više od trećine slučajeva, sumnjalo se na

seksualno zlostavljanje djeteta, dok je u jednoj petini slučajeva to bilo potvrđeno (Strijker i Knorth, 2018). Brojna udomljena djeca imaju emocionalne ili ponašajne probleme, dok druga imaju teškoće u učenju, ADHD, fizičke invaliditete, govorne probleme ili druge teškoće. Značajan broj djece ima posebne medicinska stanja poput HIV/AIDS-a, alergija ili astme, dijabetesa, epilepsije, problema s tjelesnom težinom ili problema koji proizlaze iz izloženosti alkoholu ili drogama tijekom trudnoće (Orme i sur., 2013).

Istraživanja ukazuju da emocionalna trauma koja proizlazi iz izdvajanja djeteta iz biološke obitelji te premještanja iz jedne u drugu udomiteljsku obitelj ima negativan utjecaj na razvoj djeteta, a to može rezultirati brojnim emocionalnim i ponašajnim teškoćama koje utječu na djetetovo funkcioniranje (Rosenfeld i sur, 1997, Craven i Lee, 2006, prema Laklija, 2009). Emocionalni i ponašajni problemi utječu na svako područje djetetovog života, uključujući njihovu školsku uspješnost i prisutnost te njihovu sposobnost komuniciranja i uspostavljanja odnosa s obitelji i prijateljima (Lindsey, 2000, prema Sargent i O'Brien, 2004). Strijker i Knorth (2018) navode kako emocionalni i ponašajni problemi djece mogu povećati rizik od prekida smještaja, gdje djetetov boravak kod udomiteljske obitelji rano završava jer, na primjer, udomitelji više nisu sposobni nositi se s izazovnim ponašanjem djeteta. Osim djece s emocionalnim i ponašajnim problemima, prema Brown (2007a), djeca sa fizičkim invaliditetom ili kompleksnim zdravstvenim potrebama također češće doživljavaju prekide smještaja u udomiteljskoj obitelji. Udomljena djeca s teškoćama u razvoju imaju značajne teškoće u uspostavljanju interpersonalnih odnosa s odraslima, a mogući razlozi su određene psihološke osobine djece bez roditeljske skrbi, kao što su: nedostatak težnje za suradnjom i zajedničkim aktivnostima s odraslima, niska kognitivna aktivnost što uzrokuje poteškoće u komunikaciji, anksioznost, neprijateljstvo prema odraslima itd. (Aslamazova, Yurina, Kochenkova i Krasnova, 2016). Ove osobine idu zajedno s djetetovom stalnom potrebom za pažnjom i ljubaznošću odraslih, te njihovim očekivanjem odobrenja i suosjećanja (Mukhina, 1989, Dubrovina i Ruzskaya, 1990, Shipitsina, 2005, Prikhozhan i Tolstykh, 2007, prema Aslamazova i sur., 2016). Prema istraživanju motiviranosti udomitelja da udome dijete s teškoćama u razvoju autora Strijker i Knorth (2018), djeca s teškim eksternaliziranim ponašajnim problemima, teškoćama ili bolestima nisu vrlo popularna kao udomljena djeca; otprilike 25-50% udomitelja izjavljuje da pod nikakvim uvjetima ne bi bili voljni primiti dijete s takvim posebnim potrebama u svoje obitelji.

Dokazano je kako djeca s teškoćama u razvoju mogu imati pozitivna iskustva u udomiteljskim obiteljima (Laan, Loots, Janssen, i Stolk, 2001, prema Brown, 2007b). Udomitelji, kao i stručnjaci iz centara za socijalnu skrb, ističu da dolazi do velikog poboljšanja kod djece s teškoćama nakon što napuste instituciju i budu smješteni u udomiteljsku obitelji, a poboljšanje je obično vidljivo u njihovom emocionalnom ponašanju, socijalizaciji te u fizičkom razvoju (Georgivska i Trajkov, 2018). Prema Brown (2008) udomitelji djece s teškoćama u razvoju istaknuli su kako su osjećali da ih djeca trebaju, da postoje određene financijske koristi od udomiteljstva, da su učili od svoje udomljene djece, da su vidjeli napredak djece, da su osjećali da su napravili razliku, te da su imali brižne odnose s djecom. U istraživanju perspektive udomljene djece s teškoćama u razvoju, Aslamazova i sur. (2016) navode kako mnoga udomljena djeca s teškoćama u razvoju percipiraju uspostavljene odnose s udomiteljima kao pozitivne (68%) te većina ispitanika (71%) ima pozitivan dojam o udomiteljima; vide udomitelje kao ljubazne, pune ljubavi, dobre i razumne ljude. Spomenute autorice također ističu kako je 90% udomljene djece izrazilo snažnu želju za životom u udomiteljskoj obitelji umjesto u domu za nezbrinutu djecu.

1.4. Izazovi udomitelja djece s teškoćama u razvoju

S obzirom na specifičnosti djece s teškoćama u razvoju u udomiteljskoj skrbi koje su navedene u prethodnom poglavlju, jasno je da se udomitelji susreću s raznim kompleksnim izazovima prilikom skrbi o djeci s teškoćama. Laklija i sur. (2012) u istraživanju iskustava udomitelja djece s teškoćama u razvoju prepoznaju izazove vezane uz proces prilagođavanja, manjak adekvatne stručne pomoći i podrške, odnose s biološkom obitelji djeteta, specifične teškoće djeteta i nepovjerljiv stav okoline. Također, najčešći su izvori poteškoća s kojima se susreću udomitelji djece: osjećaj nedostatka znanja, kompetencija i emocionalne podrške, nesigurnosti u tome kada i od koga trebaju i smiju tražiti pomoć, kao i u nošenju sa stavovima i predrasudama socijalne okoline prema udomiteljstvu općenito te udomljenom djetetu (Heller i sur., 2002, prema Laklija i sur., 2012). Izazovi udomitelja djece s teškoćama u razvoju uključuju izazove u ponašanju djece, suočavanje sa sustavom i stručnjacima, pripremu i obuku, prilike za brigu o sebi i odmor, društvenu podršku i financijsku podršku (Brown i Rodger, 2009). Udomitelji se suočavaju s novim izazovima i potrebama svaki put kada prime novo dijete u svoj dom (Hebert i Kulkin, 2017).

Pregledom prijašnjih istraživanja, kao jedan od ključnih izazova za udomitelje djece s teškoćama u razvoju, pokazala su se nedostatna financijska sredstva. Troškovi udomljavanja djeteta s teškoćama lako mogu biti veći od troškova udomljavanja djeteta bez teškoća, no u literaturi postoji vrlo malo navoda o prirodi tih različitih troškova i što adekvatno ili neadekvatno pokrivanje tih troškova znači za udomitelje (Brown i Rodger, 2009). Troškovi različitih usluga, prijevoza i vrijeme koje udomitelji ulažu predstavljaju značajnu financijsku obvezu prilikom udomljavanja djeteta s teškoćama u razvoju (Brown i Rodger, 2009). Pokazalo se kako su naknade koje se isplaćuju udomiteljima neusklađene s potrebama obitelji te djeca na smještaju (Swann i Sylvester, 2006, prema Brown, 2007b). Financijske teškoće su u većoj mjeri prisutne u udomiteljskim obiteljima djece s teškoćama u razvoju upravo zbog većih potreba djeteta za različitim oblicima rehabilitacije i liječenja, te izostanka mogućnosti pronalaska dodatnih izvora prihoda drugih članova udomiteljske obitelji upravo zbog pojačane skrbi o djetetu (hranjenje, oblačenje, prijevoz djeteta do mjesta rehabilitacije, često puta dodatno pojačano vježbanje s djetetom, prijevoz do škole i nazad i sl.) (Australian Foster Care Association, 2005, Brown i sur., 2005, prema Laklija i sur., 2012). Prema Brown i Rodger (2009) nedostatna financijska sredstva mogu odvratiti udomitelje od udomljavanja djeteta s teškoćama u razvoju.

Različiti sustavi uključeni u brigu i skrb za dijete s teškoćama u razvoju te njihova međusobna suradnja također mogu predstavljati izazov za udomitelje djece s teškoćama u razvoju. Često se događa da sustav skrbi za djecu, zbog nedosljednosti, nedostatka resursa i unutarnjih konflikata, postaje faktor rizika za razvoj poremećaja ponašanja kod djece (Laklija, 2009). Umjesto dobivanja podrške sustava, udomitelji često osjećaju sukob s istim; često se osjećaju isključenima iz procesa donošenja odluka o udomljenom djetetu te nisu adekvatno informirani o djetetu prije njegovog dolaska u udomiteljsku obitelj (Taylor, Swann i Warren, 2008, prema Laklija, 2009), kao što nisu ni upoznati s vrstom i stupnjem teškoća djeteta (Redding, Fried i Britner, 2000, prema Laklija, 2009). Što se tiče spomenutog nedostatka informacija o udomljenom djetetu, rezultati istraživanja pokazuju da nedostatak potpunih i pravovremenih informacija o razvojnim mogućnostima i ograničenjima te poremećajima u ponašanju udomljenog djeteta često rezultira većim nezadovoljstvom udomitelja, što posljedično rezultira povećanom stopom prekida udomiteljstva (Gruber, 1978, Nelson, 1985, Redding, Fried i Britner, 2000, prema Laklija, 2009). Velik broj slučajeva i iscrpljenost službenika predstavljaju značajne brige za obitelji koje udomljavaju djecu s teškoćama u razvoju (Jivanjee, 1999, prema Brown i Rodger, 2009). Spomenuti autori Brown i

Rodger (2009) opisuju izazove sa stručnjacima poput donošenja odluka socijalnih radnika koji jedva poznaju djecu, neprihvaćanje djeteta s teškoćama u vrtić, manji broj usluga za djecu školske dobi, ukidanje financija za određenu uslugu i slično. Udomitelji također doživljavaju frustraciju zbog nedostatka usluga nakon smještaja te nedostatne komunikacije između agencije za udomljavanje, medicinskih i obrazovnih sustava (Cain i Barth, 1991, Wells i D'Angelo, 1994, prema Brown i Rodger, 2009).

S obzirom na heterogenost populacije djece s teškoćama u razvoju te specifičnosti takve djece u udomiteljskoj skrbi, jasno je da se udomitelji suočavaju s brojim izazovima vezanim uz ponašanje i karakteristike djece s teškoćama u razvoju. „Udomitelji se u skrbi za udomljeno dijete nalaze u jedinstvenoj situaciju budući se s jedne strane nose s djetetovim specifičnim potrebama, a s druge suočavaju s iskazanim neprijateljstvom djeteta prema njima, njegovom ljutnjom, otporom, nerazumijevanjem i nezahvalnošću“ (James 1994, Craven i Lee, 2006, prema Laklija, 2009, str. 80). Primijećeno je da djeca koja danas ulaze u sustav udomiteljstva često imaju složen skup potreba i problema u ponašanju povezanih sa stresom i traumom koju su doživjela u domovima iz kojih su izdvojena (Hebert i Kulkin, 2017). Također, često imaju emocionalne, ponašajne i društvene probleme poput problema s mentalnim zdravljem i akademskih poteškoća (Hebert i Kulkin, 2017). Prema Brown i Rodger (2009), udomitelji izvještavaju o različitim problemima vezanim uz ponašanje djece. Također, opisuju potrebu za stalnim nadzorom nad udomljenim djetetom zbog stalne potrebe djeteta za podrškom u svakodnevnim aktivnostima, zastrašujućih napadaja i mogućnosti da povrijede drugu djecu u njihovom domu. Hebert i Kulkin (2017) također ističu izazovna ponašanja kod djece na udomiteljskom smještaju. Kako ističu spomenuti autori, taj problem postaje još veći kada izazovna ponašanja dovedu do prekida smještaja. Nažalost, to može postati „začarani krug“, jer promjene smještaja povećavaju rizik od dodatnih ponašajnih problema, što može izazvati još jedan prelazak u drugi smještaj (Price, Chamberlain, Lansverk, i Reid, 2009, prema Hebert i Kulkin, 2017). Georgivska i Trajkov (2018) kao probleme s kojima se suočavaju udomitelji djece s teškoćama navode zdravstvene probleme djece koji zahtijevaju dodatno vrijeme za njihovo liječenje te zahtijevaju prilagodbu udomitelja na novu situaciju. Također, spomenuti autori kao izazov udomitelja ističu obrazovanje djeteta s teškoćama, gdje se zbog nepoznavanja specifičnosti teškoće djeteta teže uključuju u njegov obrazovni proces.

Osim prethodno navedenih najčešćih izazova, udomitelji djece s teškoćama u razvoju suočavaju se i sa mnoštvom različitih specifičnih problema prilikom skrbi. Prema Hebert i Kulkin (2017), jedan od specifičnih izazova s kojim se suočavaju udomitelji je povezivanje s djetetom te opisuju taj izazov kao bitku između srca i uma. Udomitelji prepoznaju razliku između teoretskog shvaćanja povezanosti s djetetom i stvarnosti dovođenja djeteta u svoj dom te zatim formiranja veze koja bi mogla biti prekinuta (Hebert i Kulkin, 2017). Brown i Rodger (2009) također navode kako su udomitelji primijetili da se vežu za djecu i teško im ih je pustiti. Uključenost bioloških obitelji je još jedan od izazova za udomitelje, a odnosi između djece, bioloških roditelja, pružatelja socijalnih usluga, udomitelja i drugih agencija često su složeni (Sargent i O'Brien, 2004). Obitelji koje udomljavaju djecu s teškoćama u razvoju izvještavaju o nedostatku odmora (Mason i Linsk, 2002, prema Brown i Rodger, 2009). Redovito vrijeme odmora od skrbi za dijete ključno je zbog tjelesnih, emocionalnih i društvenih razloga (Brown i sur., 2005). Nedostatak odmora, posebno u slučaju djece s specijaliziranim potrebama, povezan je s višim razinama stresa, iscrpljenosti njegovatelja i prekida smještaja (Brown i Rodger, 2009). Prema Hebert i Kulkin (2017) udomitelji doživljavaju "visoki teret skrbi". Taj visoki teret skrbi nastaje kada udomitelji prihvate djecu s kompleksnim fizičkim, emocionalnim i ponašajnim potrebama, što zahtijeva specijaliziranu obuku, ali takva obuka nije dostupna (Murray, Tarren-Sweeny, i Frances, 2011, prema Hebert i Kulkin, 2017). Miloš (2021) ističe kako udomitelji ne prolaze ni kroz jedan specifičan program edukacije i kvalifikacije te kako nisu spremni za udomljavanje djece s teškoćama u razvoju. Prema Brown i Rodger (2009), udomitelji ističu i probleme povezane s upravljanjem različitim ulogama. Udomitelji navode kako im se cijeli život promijenio dolaskom djeteta s teškoćama u obitelj te ponekad imaju problema naći vremena za sve medicinske preglede djece, pratiti lijekove koje djeca uzimaju, održavati dosljednu disciplinu i rutine cijelo vrijeme, kao i nositi se s biološkom obitelji (Brown i Rodger, 2009). Između svih tih zahtjeva, udomitelji ističu kako je teško naći vrijeme za sebe (Brown i Rodger, 2009).

1.5. Podrška udomiteljima djece s teškoćama u razvoju

Vrlo je malo istraživanja posvećeno potrebama udomitelja djece s teškoćama u razvoju (Smith, 2002, prema Brown, 2007b). Istraživanja su pokazala pozitivne efekte formalne i neformalne podrške na udomiteljstvo (Peebles-Wilkins, 2003, prema Brown, 2007a).

Osiguravanje podrške udomiteljima ključno je za zadržavanje udomitelja u njihovoj ulozi te osigurava da se oni osjećaju zadovoljno svojom ulogom (Laklija i sur., 2012). Nedostatna podrška udomiteljima dovodi do povećanja stresa i nepovoljnih ishoda udomiteljstva, prekida smještaja, a time i do povećanja poteškoća udomljenog djeteta (Sinclair, Gibbs i Wilson, 2004, prema Laklija, 2009). Udomiteljske obitelji gdje su udomitelji imali prilike za obuku, specijaliziranu opremu i financijske resurse bile su otpornije na prekide smještaja (Chamberlain i Smith, 2005, Craig-Oldsen i sur., 2006, prema Brown, 2007a). Pokazalo se da udomitelji najviše cijene podrške koje su lako dostupne, osjetljive i koje razumiju emocionalne pritiske koje udomiteljstvo stavlja na udomitelje i njihove obitelji (Fisher i sur., 2000, Triseliotis i sur., 2000, prema Sargent i O'Brien, 2004).

„Udomitelj ima pravo: na osobni dignitet i privatnost, biti upoznat sa svim informacijama o korisniku, uključujući informacije o njegovu prijašnjem obiteljskom životu, sudjelovati u izradi individualnog plana promjene i imati saznanja o ciljevima plana za udomljenog korisnika, na sigurnost članova vlastite obitelji, na stručnu pomoć u svladavanju poteškoća pri prijemu i odlasku korisnika, biti upoznat sa svim postupcima vezanim uz svoju ulogu udomitelja, na potporu u obavljanju udomiteljstva kroz redovitu superviziju i grupe podrške, na osposobljavanje i edukacije koje organizira centar ili drugi pružatelji usluga te na pristup drugim oblicima potpore u brizi za korisnika u svom domu, uključujući pravodobnu pomoć stručnih radnika centra ili drugih pružatelja usluga“ (Zakon o udomiteljstvu, NN 18/2022, str. 13).

1.5.1. Formalna podrška

S obzirom na to da su u prethodnom poglavlju financije navedene kao jedan od glavnih izazova udomitelja djece s teškoćama u razvoju, jasno je kako je financijska podrška vrlo važan oblik formalne podrške udomiteljima. „Udomitelj koji obavlja udomiteljstvo kao zanimanje ima pravo na opskrbninu, naknadu za rad udomitelja, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba u skladu s posebnim propisima“ (Zakon o udomiteljstvu, NN 18/2022, str. 4). Prikladna financijska podrška udomiteljima djece s teškoćama u razvoju uključuje pokrivanje zdravstvene skrbi, što uključuje medicinske i stomatološke usluge, kao i izvannastavne aktivnosti (Pecora i sur., 2006, prema Brown, 2007b). Prema Brown i sur. (2005), udomitelji ističu kako su troškovi skrbi za dijete s teškoćama u razvoju

veći te potrebu za povećanom financijskom podrškom za svakodnevne troškove života. Isto tako, spomenuti autori navode kako bi povećanje novčane naknade udomiteljima omogućilo pristup aktivnostima u zajednici poput sportskih aktivnosti, te omogućilo strukturne promjene u njihovim domovima potrebne za prilagodbu djeci s teškoćama u razvoju.

Nadalje, vrlo važan aspekt formalne podrške udomiteljima predstavljaju sustav i stručnjaci. Pozitivni odnosi između udomitelja i socijalnih radnika, osoblja agencija, kao i drugih stručnjaka u zdravstvenoj skrbi i obrazovanju doprinose većoj vjerojatnosti uspješnog smještaja (Chipungu i Bent-Goodley, 2004, Evans i sur., 2004, Massinga i Pecora, 2004, Monck i sur., 2004, prema Brown, 2007a). Programi koji posvećuju pažnju kvalitetnom uparivanju udomitelja i djece s teškoćama u razvoju i pružaju intenzivnu podršku nakon smještaja pokazali su visoke stope uspješnosti smještaja i stabilnosti (Laan, Loots, Janssen, i Stolk, 2001, prema Brown, 2008). U kontekstu specijaliziranog udomiteljstva, podaci ukazuju da socijalni radnici u većini slučajeva posjećuju udomljenu djecu jedan do dva puta godišnje, a udomitelji takve rijetke posjete doživljavaju kao „kontrolu“ te navode kako im takav pristup odgovara, dok s druge strane izražavaju želju za podrškom edukacijskog rehabilitatora i psihologa (Ivković i Žižak, 2010). „Prema izjavama udomitelja 90% djece udomljene kroz specijalizirano udomiteljstvo ne ostvaruje nikakvu stručnu potporu u obitelji udomitelja, oko 23% djece jedanput na tjedan odlazi logopedu, a oko 24% jedanput u nekoliko mjeseci posjećuje psihologa“ (Ivković i Žižak, 2010, str. 24). Udomitelji navode potrebu za većom dostupnošću socijalnih radnika u centrima za socijalnu skrb, veći broj sastanaka stručnjaka i udomitelja, veću zainteresiranost za dijete od strane socijalnih radnika i drugih stručnih osoba (Laklija i sur., 2012). Udomitelji te socijalni radnici ističu da postoji velika potreba za zapošljavanjem više edukacijskih rehabilitatora kako bi tretman za djecu s teškoćama bio učinkovitiji i kvalitetniji (Georgivska i Trajkov, 2018). Što se tiče školskog sustava, udomitelji su istaknuli škole koje razumiju potrebe učenika te dobru komunikaciju s učiteljima kao vrlo korisne, a naveli su potrebe za specijaliziranim školskim programima za djecu s teškoćama u lokalnoj sredini (Brown i sur., 2005). Kao korisne profesionalne usluge, udomitelji navode glazbenu terapiju, okupacijsku terapiju, logopedsku terapiju, terapiju igrom i terapiju kod kuće te ističu važnost podrške sustava prilikom tranzicijskih perioda poput prijelaza iz kuće u školsko okruženje (Brown i sur., 2005). „Preporuke udomitelja za unaprjeđenje udomiteljske skrbi za djecu s teškoćama u razvoju odnose se na osiguravanje dostupnije podrške stručnjaka, stavljanje djeteta u fokus intervencije i kvalitetniju pripremnu fazu udomiteljstva djece“ (Laklija i sur., 2012,

str. 117). Potreba razvoja šire mreže mobilnih multidisciplinarnih timova za podršku specijaliziranom udomiteljstvu ogleda se u mogućnosti pružanja formalne podrške udomiteljima i djeci s teškoćama prilikom: procesa prilagodbe, stjecanja vještina za kompetentno nošenje s udomiteljskom ulogom, komunikacije s drugim nadležnim službama i stručnjacima, pružanja pravodobne i potpune informacije o mogućnostima daljeg uključivanja djeteta u sustav zdravstvene skrbi, odgoja i obrazovanja, unaprjeđenja odnosa djeteta s biološkom obitelji, odnosa udomitelj-dijete, odnosa drugih članova udomiteljske obitelji te njihova odnosa sa stručnjacima (Jivanjee, 1999, Redding i sur., 2000, Brown i sur., 2005, prema Laklija i sur., 2012).

Još jedan važan vid formalne podrške udomiteljima su informiranost i edukacije o skrbi za djecu s teškoćama u razvoju. Što se tiče informiranosti udomitelja, Brown (2007b) navodi kako je udomiteljima potrebna podrška u razumijevanju prirode teškoće djeteta te načina kako određeno dijete s teškoćama doživljava svijet oko sebe. Udomitelji navode različite vrste informacija koje su im korisne prilikom skrbi za djecu s teškoćama u razvoju, uključujući informacije o prošlosti djeteta i medicinske informacije te specifične informacije o teškoćama općenito (Brown i sur., 2005). Pokazalo se kako bi edukacije raznih vrsta i opsega, ili neka druga vrsta pomoći i podrške udomiteljima, mogla povećati spremnost i sposobnost udomitelja za udomljavanje djece s teškoćama u razvoju (Orme i sur., 2013). Istraživanja također sugeriraju da su visokokvalitetna obuka prije udomljavanja i kontinuirani programi obuke za udomitelje povezani sa stabilnošću smještaja, poboljšanim roditeljskim vještinama i zadovoljstvom udomitelja (Rhodes, Orme i Buehler, 2001, Puddy i Jackson, 2003, prema Hebert i Kulkin, 2017). „Neke od mogućih intervencija pomoći i podrške udomiteljima mogu biti organizirani treninzi roditeljskih vještina, različite edukacije, multisistemske te kognitivno-bihevioralne terapije, kognitivno restrukturiranje, studije slučaja i slično“ (Laklija, 2009, str. 81). Hebert i Kulkin (2017) navode obuku za suočavanje s ponašajnim problemima djece i mladih kao najčešće identificiranu potrebu za obukom u literaturi, a važni su i specifični treninzi vještina poput tehnika upravljanja emocijama, vještina zastupanja, kako traumatska iskustva utječu na razvoj i ponašanje te što očekivati ako se protiv njih podnese optužba. Također, spomenuti autori ističu kako su programi obuke koji se fokusiraju na pomoć udomiteljima u suočavanju s mnogim izazovima s kojima se susreću kao udomitelji vrlo vrijedni, kao i programi obuke koji uključuju povećanje podrške, osnaživanja i razvoja vještina za udomitelje. Prema Hebert i Kulkin (2017), udomitelji navode edukaciju kao najpotrebniju kako bi unaprijedili svoju sposobnost pomaganja djetetu da se prilagodi u njihovim

domovima te sposobnost nošenja s izazovnim ponašanjima, kao i edukacije o očekivanjima i ulogama udomiteljima te o traumama djeteta i kako se s njima nositi.

1.5.2. Neformalna podrška

Osim formalnih sustava podrške, kroz pregled literature sustav neformalne podrške pokazao se vrlo važan za udomitelje djece s teškoćama u razvoju. Udomitelji su istaknuli kako su za uspješno udomiteljstvo potrebne vještine i odgovarajuća osobnost, podrška zajednice, povezanost s drugim udomiteljskim obiteljima, podrška vlastite obitelji te vještine samopomoći (Brown, 2007a). Također, pokazalo se da su bolje vještine suočavanja, veća socijalna podrška, manje opterećenje roditeljstvom i bliži obiteljski odnosi povezani sa smanjenim rizikom od prekida smještaja (Strijker, 2009, prema Strijker i Knorth, 2018). Udomitelji su više voljni primiti djecu s teškim problematičnim ponašanjem u svoje obitelji ako očekuju više pomoći i podrške iz svoje okoline, posebno od članova obitelji te ako vjeruju da njihova obitelj dobro funkcionira (Strijker i Knorth, 2018). Udomitelji naglašavaju da su najviše zadovoljni podrškom koju dobivaju od svojih neformalnih socijalnih mreža, uključujući druge udomitelje, susjede i članove obitelji (Sabolić i Vejmelka, 2015, Miloš, 2021). Poznavanje drugih udomiteljskih obitelji omogućuje udomiteljima dijeljenje iskustava o procesu udomljavanja te pruža važan kanal za međusobnu podršku među udomiteljima (Zima i sur., 2000, Metcalfe i Humphreys, 2002, Laklija, 2009, Žižak, 2010, prema Laklija i sur., 2012). Nadalje, udomitelji djece s teškoćama u razvoju mogu imati brojne koristi od grupa podrške, uključujući: osjećaj da ih drugi razumiju, učenje novih vještina roditeljstva, mogućnost izražavanja svojih osjećaja i briga s ljudima koji razumiju njihov položaj, te učenje empatije prema biološkoj obitelji djeteta (Redding i sur., 2000, prema Brown i sur., 2005). Zaključno, udomitelji su naznačili potrebu za većom podrškom u zajednici, uključujući: potrebu za više javne edukacije o posebnim potrebama djece, veću prihvaćenost djece s teškoćama u postojećim lokalnim organizacijama te potrebu za neformalnim grupama podrške za roditelje i udomitelje djece s teškoćama u razvoju (Brown i sur., 2005). Udomitelji koji su vrlo predani brizi o ranjivoj djeci, koji vole planirati i biti u kontroli, te koji nemaju negativnih sjećanja na vlastito djetinjstvo, čini se da su puno više voljni primiti djecu s teškoćama u svoje domove, čak i ako podrška ili pomoć nedostaju (Strijker i Knorth, 2018).

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

U uvodnom dijelu ovog rada opisani su razni izazovi s kojima se suočavaju udomitelji djece s teškoćama u razvoju te nedostatna podrška koju dobivaju. Također, istaknut je manjak istraživanja iz perspektive samih udomitelja te nedovoljno poznavanje njihovih potreba vezanih uz skrb za dijete s teškoćama u razvoju. Koprivničko-križevačka županija jedna je od županija u Republici Hrvatskoj gdje tradicionalno postoji veći broj udomiteljskih obitelji (Gorjanac i sur., 2017, prema Miloš, 2021).

S obzirom na navedeno, cilj istraživanja je dobiti uvid u potrebe za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko-križevačke županije.

Iz navedenog cilja proizlaze tri istraživačka pitanja:

1. Kako udomitelji djece s teškoćama u razvoju percipiraju svoje trenutne izazove i potrebe u pružanju podrške i brizi o djeci?
2. Koje vrste specifičnih znanja, vještina i resursa udomitelji smatraju ključnima za pružanje adekvatne podrške djeci s teškoćama u razvoju?
3. Kakva su promišljanja udomitelja u vezi sa sustavom podrške koji im je trenutno dostupan, uključujući suradnju sa stručnjacima, obuku i resurse?

3. METODE RADA

3.1. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 6 sudionika. Sudionici su u istraživanje odabrani korištenjem tehnike namjernog uzorkovanja, točnije formiran je namjerni neprobabilistički uzorak. Kriterij za odabir sudionika istraživanja, s obzirom na temu istraživanja, bio je u istraživanje uključiti udomitelje djece s teškoćama u razvoju koji žive na području Koprivničko-križevačke županije. Sudionici su pozvani u istraživanje preko predsjednice lokalne udruge koja radi s udomiteljima i udomljenom djecom. Svi sudionici istraživanja su osobe ženskog spola. Jedna sudionica ima završenu osnovnu

školu, dok ostale imaju srednju stručnu spremu. Dob sudionica kreće se od 42 do 64 godine. Broj udomljene djece u obitelji udomiteljica u trenutku istraživanja kreće se od 2 do 5. Udomiteljice u trenutku istraživanja u udomiteljskoj skrbi imaju jedno ili dvoje djece s teškoćama u razvoju.

3.2. Metode prikupljanja podataka

U svrhu provođenja ovog istraživanja korišten je kvalitativni pristup prikupljanja podataka. Podaci su prikupljeni metodom fokus grupe. Fokus grupa predstavlja kvalitativnu metodu istraživanja koja se temelji na grupnoj dinamici; sudionici se okupljaju kako bi u interaktivnoj atmosferi podijelili svoja mišljenja, iskustva i stavove o određenoj temi, dok moderator vodi diskusiju (Skoko, 2009). „Osnovni je cilj fokus grupe potaknuti dubinsku diskusiju kojom će se istražiti vrijednosti ili stavovi ispitanika prema nekom problemu ili temi, odnosno razumjeti i objasniti značenja, vjerovanja i kulturu koja utječe na osjećaje, stavove i ponašanja individua“ (Skoko, 2009, str. 217). Fokus grupa vođena je prema unaprijed pripremljenim pitanjima u skladu s postavljenim istraživačkim pitanjima. Fokus grupa trajala je 2 sata i snimana je pomoću diktafona, uz prethodno dobivenu informiranu suglasnost za sudjelovanje u istraživanju, u skladu s pravilima etičkog postupanja u svrhu zaštite prava, dobrobiti i interesa sudionika.

3.3. Način prikupljanja podataka

Planiranje istraživanja uključivalo je proučavanje znanstvene i stručne literature, kreiranje teorijskog okvira istraživanja, definiranje cilja istraživanja te istraživačkih pitanja, sastavljanje pitanja za fokus grupu te dogovor sa sudionicima oko mjesta i vremena provođenja fokus grupe. Istraživanje je provedeno u ožujku 2024. godine u Koprivničko-križevačkoj županiji u prostoru lokalne zajednice namijenjenom za društvena i kulturna događanja. Sa sudionicima je proveden polustrukturirani intervju metodom fokus grupe. Kako je već navedeno, fokus grupa snimana je pomoću diktafona uz prethodno dobivenu suglasnost te kasnije transkribirana.

Tijekom provođenja istraživanja, u svim njegovim fazama slijeđena su načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Poštivan je članak 2. ovog kodeksa, koji nalaže da „rezultati znanstvenih istraživanja, prikupljaju se u skladu s najvišim standardima etičke i znanstvene prakse, poštujući

najviše tehničke standarde“ te da “prikazani rezultati istraživanja u bilo kojem obliku dosljedno odgovaraju provedenim istraživanjima te ni u najmanjoj mjeri ne postoji izmišljanje, krivotvorenje ili plagiranje podataka, rezultata, ideja, postupaka ili riječi u postupcima predlaganja, provođenja, revizije ili prikazivanja istraživanja“ (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006, str.1-2). Također, sudionici su u svakom trenutku bili svjesni da sudjeluju dobrovoljno i da u bilo kom trenutku mogu odustati te im je bila zajamčena povjerljivost podataka.

4. KVALITATIVNA ANALIZA PODATAKA

U svrhu kvalitativne analize podataka, u ovom istraživanju korištena je tematska analiza (Braun i Clarke, 2006). Podaci su analizirani kroz postupak kodiranja, što uključuje sažimanje informacija kako bi se prenijele najvažnije izjave sudionika i strukturiranje kvalitativnih podataka u istraživačke teme. Prije faze kodiranja, audio zapis fokus grupe doslovno je transkribiran. Transkript je zatim uređen korištenjem različitih boja za označavanje značajnih izjava, odnosno odgovora sudionika, te su na temelju tih odgovora definirane prve ideje za teme. Teme su proizašle iz ciljeva istraživanja, istraživačkih pitanja i temeljnih teorijskih koncepata. Koraci kodiranja u tematskoj analizi su: otvoreno kodiranje kojim se izjave sudionika oblikuje u kodove; zatim se traže teme o kojima govore kodirani podaci te se oblikuju odgovarajuće podteme unutar nastalih tema, u smislu nekih specifičnosti u značenju ili nekih sličnosti u značenjima o kojima govori više sudionika (Braun, Clarke, 2006).

U nastavku slijedi prikaz tablica s temama, podtemama i kodovima koje prikazuje tijek kvalitativne analize podataka te odgovaraju na postavljena istraživačka pitanja.

Tablica 1 i Tablica 2: Prikaz tema i podtema s kodovima za prvo istraživačko pitanje „*Kako udomitelji djece s teškoćama u razvoju percipiraju svoje trenutne izazove i potrebe u pružanju podrške i brizi o djeci*?“

Tablica 1. TEMATSKO PODRUČJE: IZAZOVI UDOMITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	
TEME/PODTEME	**KODOVI**

IZAZOVI UDOMITELJA	
NEDOSTATNOST INFORMACIJA	• Nedostatak informacija o teškoćama koje djeca imaju • Nedostatak informacija vezano uz skrb za dijete s teškoćama u razvoju • Nedostatna informiranost o različitim popratnim stanjima djeteta s teškoćama u razvoju • Dugotrajan proces otkrivanja teškoća djeteta • Šok udomitelja nakon saznanja o teškoćama djeteta • Udomitelji ne znaju odakle krenuti prilikom skrbi za dijete s teškoćama u razvoju • Sakrivanje informacija o teškoćama djece od strane Centra za socijalnu skrb • Sakrivanje dječje dokumentacije zbog kompleksnih teškoća od strane Centra za socijalnu skrb • Nedostatak informacija o pravima udomitelja • Nedostatak informacija o novim zakonskim odredbama • Nedostatak informacija o mogućnostima stručne podrške • Nedostatak informacija prilikom smještaja djeteta, u školi i svim drugim sustavima

ZDRAVSTVENO STANJE I PONAŠANJA DJETETA	• Izazovi vezani uz zdravstveno stanje djeteta • Problemi u ponašanju ulaskom djece u pubertet • Prisutnost agresivnih ponašanja kod djece • Teško nošenje s nepoželjnim ponašanjima djeteta
PREKID SMJEŠTAJA	• Najteži dio udomiteljstva je odlazak djeteta iz udomiteljske obitelji • Zabrinutost što će biti s djecom nakon prekida smještaja • Vraćanje djeteta u biološku obitelj koja nije sposobna brinuti se za dijete • Nekompatibilno smještavanje mladih/odraslih osoba u udomiteljske obitelji za starije • Teškoće prilagodbe djece s teškoćama u razvoju na novo okruženje nakon prekida smještaja • Teško uključivanje djece s teškoćama u razvoju u samostalni život
OSTALI IZAZOVI UDOMITELJA	• Veći broj djece smješten u udomiteljsku obitelj uz dijete s teškoćama • Zbog skrbi za dijete s teškoćama u razvoju, druga djeca na smještaju dolaze u drugi plan • Predrasude okoline vezane uz udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju

	• Teškoće u prepoznavanju teškoće koju dijete ima • Teškoće u privikavanju na dijete s teškoćama u razvoju • Teškoće u komunikaciji s neverbalnim djetetom • Podučavanje djeteta s teškoćama u razvoju uz podršku edukacijskog rehabilitatora • Svakodnevni prijevoz djeteta u vrtić koji se ne može prepustiti nekom drugom • Suočavanje djeteta s teškoćama u razvoju sa njegovim stvarnim mogućnostima koje nisu u skladu s njegovim željama • Emotivno povezivanje s djetetom koje će otići iz udomiteljske obitelji

Vezano uz tematsko područje **izazova udomitelja djece s teškoćama u razvoju**, udomitelji navode brojne izazove s kojima se susreću. Kao jedan od glavnih i najčešćih izazova ističu nedostatak informacija. Taj izazov ogleda se **u nedostatku informacija o samim teškoćama** koje djeca imaju te načinu kako skrbiti za takvo dijete *(„Kad smo dobivali tu djecu, nismo znali kakva su, kakve teškoće imaju… Tad nisam znala kako pristupiti takvom djetetu.“*). Također, udomitelju su istaknuli i **nedostatnu informiranost o različitim popratnim stanjima djeteta s teškoćama u razvoju** *(„O toj bolesti nisam znala ništa. Npr., kako dolazi do tih napada, kako postupati s djetetom u slučaju napada i slično.*“). Još neki od izazova vezani uz nedostatak informacija o teškoćama djece su **dugotrajan proces otkrivanja teškoća djeteta** (*„Dobijete dijete, ne znate praktički ništ i onda po malo otkrivate, a to je jako teško. Treba vam po par mjeseci da vi opće otkrijete kaj je s tim djetetom.“*), **šok nakon saznanja o teškoćama djeteta** (*„…dok smo vidli papire, mi nismo mogli k sebi dojti kakve dijete sve teškoće ima.“*) te općenito **neznanje** odakle krenuti prilikom skrbi za dijete s teškoćama u razvoju (*„…ne znaš kak da se ponašaš i od kud da kreneš.“*). Vezano uz Centar za socijalnu skrb, udomitelji navode **sakrivanje informacija o**

teškoćama djece *(„Najveći problem je bil to kaj su oni meni iz Centra njih predstavili kao djecu koja su završila drugi i treći razred te nisu spominjali teškoće.“)*, **sakrivanje dječje dokumentacije** zbog kompleksnih teškoća (*„Da nama kažu sve što je s tom djecom, da mi vidimo svu tu dokumentaciju, nebi nitko uzeo u djecu. Zato nam ni ne govore.“)* te **nedostatak informacija o pravima udomitelja** (*„…za neka prava je nisam ni znala dok nismo dobili novu socijalnu radnicu.“*). Osim svega navedenog, udomitelji ističu i **nedostatak informacija o novim zakonskim odredbama** (*„Trenutno dobivamo uvećani dječji doplatak za djecu s teškoćama koji se sad pretvara u nekakav inkluzivni i to nam isto ne znaju objasniti. Još uvijek ne znamo šta je to točno.“*), **informacija o mogućnostima stručne podrške** *(„Taj logoped mi je rekel dijete mora ići na edukacijsku rehabilitaciju, ja sam tad prvi put čula taj pojam.“*) te informacija prilikom smještaja djeteta, u školi i svim drugim sustavima (*„Informacijski da ne kažem, informacije fale za sve. Informacije prilikom smještaja, u školi i svagdje gdje dovodimo djecu.“*).

Budući da se radi o udomiteljstvu djece s teškoćama u razvoju, jasno je da se udomitelji susreću i s **izazovima vezanim uz zdravstveno stanje djeteta** *(„Najveći izazov je bilo njegovo zdravstveno stanje jer je uz dijagnozu retardacije imao i epilepsiju.“*) i ponašanja djeteta. Ključni izazovi vezani uz ponašanje koje udomitelji ističu su **problemi u ponašanju ulaskom djece u pubertet** te prisutnost agresivnih ponašanja *(„Veliki problemi su nastupili dok su oni ušli u pubertet. Počeli su kontaktirati s obitelji, pušili su, radili veliki nered i velike probleme… Na kraju je došlo do toga da su mi ta djeca fizički prijetila.“*). Udomitelji također navode kako im se **teško nositi s nepoželjnim ponašanjima** kod djece (*„Mene je uvek najviše pogađalo to njezino vrištanje, a nemreš ju smiriti.“*).

Prekid smještaja pokazao se kao još jedan od čestih izazova za udomitelje, bilo da se radi o premještaju djeteta u drugu udomiteljsku obitelj, vraćanje djeteta biološkoj obitelji ili započinjanju samostalnog života nakon prestanka prava na smještaj u udomiteljskoj obitelji. Udomitelji se slažu kako je najteži dio udomiteljstva **odlazak djeteta iz udomiteljske obitelji** (*„…. ti njega trebaš otpremiti iz svoje kuće i to je najteži dio udomiteljstva.“*) i zabrinutost što će biti s djecom nakon prekida smještaja (*„Kolko god oni odrastu, još uvek mu trebaš. Oni nemaju nigde nikoga.“*). Često se susreću s vraćanjem djeteta u biološku obitelj koja nije sposobna brinuti se za dijete ili nekompatibilnim smještajem mladih/odraslih osoba u udomiteljske obitelji za starije nakon odlaska iz njihove obitelji (*„…sva ta djeca oko kojih se mi trudimo i mučimo, otkrivamo*

dijagnoze… na kraju završe na ulici, kod mame koja nije sposobna, u nekoj nesređenoj stambenoj zajednici…"). Također, ističu kako djeca s teškoćama u razvoju mogu imati **teškoće u prilagodbi na novo okruženje** nakon prekida smještaja te se teško uključuju u samostalni život (*„I djeca bez teškoća se nakon smještaja teško uključuju u samostalni život, a kamoli ova djeca s teškoćama u razvoju… oni imaju jako veliki strah od novoga i od nepoznatoga."*).

Osim navedenih najučestalijih izazova, udomitelji djece s teškoćama u razvoju susreću se i s **različitim specifičnim izazovima**. Ističu kako često zbog većeg broja djece u udomiteljskoj obitelji, uz dijete s teškoćama u razvoju, ostala djeca padaju u drugi plan (*„Često su ta druga djeca padala u drugi plan i to mi je bilo jako žao, ali uvijek smo nekako dijete s teškoćama stavljali na prvo mjesto."*). Susreću se i s predrasudama okoline vezanim za udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju (*„…dosta tu ima predrasuda, govore da smo si mi uzeli tu djecu zbog novaca, uvijek ste pod povećalom."*). U okviru skrbi za dijete s teškoćama u razvoju javljaju se izazovi u prepoznavanju teškoće (*„…mi vidimo da nešto nije u redu, ali ne znamo same kaj je."*), privikavanju na dijete s teškoćama (*„Nisu to tak velika oštećenja, ali meni je i to bilo veliko jer ja imam zdravu djecu i teško se na to priviknuti."*), komunikaciji (*„Kako komunicirati s djetetom koje s 11 godina ne govori, odnosno ne zna mi reći kad je gladno, žedno ili ga nešto boli."*), podučavanju *(„Lomile smo se ja i defektologica iz specijalne škole da bi ga uspele navčiti slova…"*), svakodnevnom prijevozu (*„Svaki dan ju vozimo, nitko ne pita el ti to moreš il nemreš."*), suočavanju djeteta sa njegovim stvarnim mogućnostima koje nisu u skladu s njegovim željama (*„On ima velike želje… ali mu je teško dotumačiti koje su njegove mogućnosti i da nemaju veze s njegovim željama… i urušiti te njegove želje, to je strašno."*) te emotivnom povezivanju s djetetom koje će otići iz udomiteljske obitelji (*„Morate mu dati toplinu i zagrliti ga, a kao nebuš se vezal. Nemoguće. To nejde jedno s drugim."*).

Tablica 2. TEMATSKO PODRUČJE: TRENUTNE POTREBE ZA PODRŠKOM UDOMITELJA DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	
TEME/PODTEME	**KODOVI**
	• Potreba za dodatnom edukacijom specijaliziranih udomitelja prije smještaja djeteta u obitelj

POTREBE ZA PODRŠKOM	• Važnost materijalnih sredstava • Godišnji izračun stvarnih financijskih potreba djeteta radi osiguravanja financijske podrške • Potreba za većim brojem slobodnih aktivnosti prilagođenih djeci s teškoćama u razvoju • Potreba za većim brojem medicinskih pomagala, didaktičkih igračaka i senzornom sobom • Potreba za asistentom u kući za svako dijete s teškoćama u razvoju u udomiteljskoj skrbi • Potreba za supervizijama gdje udomitelji mogu međusobno razgovarati • Posvećivanje više pažnje prikladnom smještaju djeteta s teškoćama u razvoju nakon prekida udomiteljskog smještaja • Mogućnost života u stambenoj zajednici nakon prekida smještaja

U okviru prvog istraživačkog pitanja, udomitelji su istaknuli i svoje trenutno **potrebe za podrškom** u okviru skrbi za dijete s teškoćama u razvoju. Prije svega, udomitelji ističu **potrebu za dodatnom edukacijom** specijaliziranih udomitelja prije smještaja djeteta u obitelj (*„Specijalizirani udomitelj je netko tko nema škole za to, znači nema dodatne edukacije prije nego što dijete s teškoćama smjeste u takvu obitelj. To bi trebalo promijeniti.“*). Vezano uz financijsku podršku, udomitelj ističu **važnost materijalnih sredstava** (*„No, na drugom mjestu su svakako novci. Materijalna sredstva su jako bitna.“*) te potrebu za godišnjim izračunom stvarnih financijskih potreba djeteta radi osiguravanja financijske podrške (*„ ...potrebna nam je financijska pomoć prema stvarnom izračunu potreba. To treba za svako dijete napraviti. Da se napravi godišnji izračun potreba.“*). Što se tiče skrbi za dijete s teškoćama u razvoju, udomitelji navode **potrebu za većim brojem slobodnih aktivnosti** prilagođenih djeci s teškoćama u razvoju

(*„Mislim da im treba više zanimacija. Slobodne aktivnosti koje su tu dostupne su uglavnom sportovi, a nije prilagođeno za njih. Za djecu s teškoćama nema, a i njima to treba.“*), **potrebu za većim brojem medicinskih pomagala, didaktičkih igračaka i senzornom sobom** (*„Djeci treba puno više. Tu govorimo o medicinskim pomagalima, didaktičkim igračkama, dostupnosti senzorne sobe koju trenutno nemamo.“*) te **potrebu za asistentom** u kući za svako dijete s teškoćama u razvoju u udomiteljskoj skrbi (*„…mislim da bi bilo dobro da svako dijete čak i u udomiteljskoj obitelji ima svoga asistenta zavisno o stupnju teškoća… da neko dođe na 4 sata da bude s djetetom.“*). Što se tiče podrške za njih same, ističu **potrebu za supervizijama** gdje udomitelji mogu međusobno razgovarati (*„Nama treba više supervizija, da se mi same među sobom razgovaramo.“*). Udomitelji otvaraju i temu **prekida smještaja** djeteta u udomiteljskoj obitelji pa tako ističu potrebu za posvećivanjem više pažnje prikladnom smještaju djeteta s teškoćama u razvoju nakon prekida udomiteljskog smještaja (*„Posebno djeca s teškoćama koja nisu spremna samostalno nastaviti život. Tako da bi se njima stvarno trebalo malo više pažnje posvetiti i da ih se negdje prikladno smjesti nakon te udomiteljske obitelji i da imaju normalan život.“*) te mogućnost života u stambenoj zajednici nakon prekida smještaja (*„Tu se otvorila stambena zajednica pa sam ga malo počela pripremati da bi tu mogao živjeti.“*).

Tablica 3: Prikaz tema i podtema s kodovima za drugo istraživačko pitanje „*Koje vrste specifičnih znanja, vještina i resursa udomitelji smatraju ključnima za pružanje adekvatne podrške djeci s teškoćama u razvoju*?“

Tablica 3. TEMATSKO PODRUČJE: ZNANJA,VJEŠTINE I RESURSI KOJE UDOMITLEJI SMATRAJU KLJUČNIMA ZA UDOMITELJSTVO DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	
TEME	**KODOVI**
	• Važnost educiranja udomitelja djece s teškoćama u razvoju • Važnost informacija o prepoznavanju teškoća kod djeteta, gdje dobiti dijagnozu i odakle krenuti • Važnost prepoznavanja potreba djeteta i razloga nepoželjnih ponašanja

KLJUČNA ZNANJA, VJEŠTINE I RESURSI	• Korištenje svih dostupnih edukacija u svrhu stjecanja i primjene znanja • Svako dijete je izvor novih spoznaja za udomitelje • Važnost ljubavi prema djeci s teškoćama u razvoju i uzajamnost u davanju i primanju ljubavi

U okviru drugog istraživačkog pitanja, udomitelji navode **znanja, vještine i resurse koje smatraju ključnima za udomiteljstvo** djece s teškoćama u razvoju. Ističu važnost educiranja udomitelja djece s teškoćama u razvoju (*„Po meni bi se svaki udomitelj koji pristane na smještaj djeteta s teškoćama trebao dodatno educirati kroz sustav i od strane stručnjaka.“*) u smislu **prepoznavanja teškoće kod djeteta, gdje dobiti dijagnozu i odakle krenuti** (*„Naravno da su nam potrebne i dodatne edukacije kako pomoći djetetu s teškoćama, kako prepoznati njegove mogućnosti u odnosu na njegov stupanj teškoće, gdje se sve mogu dobiti dijagnoze i odakle uopće krenuti.“*) te **prepoznavanja potreba djeteta i razloga nepoželjnih ponašanja** (*„Pa evo ja bi što se tiče vještina i znanja dodala da je važno znati prepoznati djetetove potrebe i razloge nekih nepoželjnih ponašanja.“*). Udomitelji ističu kako je važno koristiti sve **dostupne edukacije u svrhu stjecanja i primjene znanja** (*„Ja sam polazila sve edukacije koje su mi u tom trenu bile dostupne u školi, u centru za socijalnu skrb, putem projekata nekih udruga i tako sam stjecala znanja koja mogu primjenjivati.“*). Osim kroz edukacije, udomitelji ističu **kako sa svakim djetetom nauče nešto novo** (*„Svako dijete nosi svoje i mi se s tim djetetom učimo. Sa svakim djetetom učimo ispočetka i sami otkrivamo.“*). Zaključno, udomitelji navode važnost ljubavi prema djeci s teškoćama u razvoju i **uzajamnost u davanju i primanju ljubavi („***Da bi uopće mogli udomiti takvo dijete, morate imati puno ljubavi. Nama je uvijek pokretač ljubav… Često nam i ta djeca s teškoćama puno više vraćaju te ljubavi.“*).

Tablica 4: Prikaz tema i podtema s kodovima za treće istraživačko pitanje „*Kakva su promišljanja udomitelja u vezi sa sustavom podrške koji im je trenutno dostupan, uključujući suradnju sa stručnjacima, obuku i resurse*?“

Tablica 4. TEMATSKO PODRUČJE: PROMIŠLJANJA UDOMITELJA U VEZI SA FORMALNIM I NEFORMALNIM SUSTAVOM PODRŠKE KOJI IM JE TRENUTNO DOSTUPAN	
TEME/PODTEME	**KODOVI**
PROMIŠLJANJA UDOMITELJA O DOSTUPNOJ PODRŠCI	
SURADNJA SA STRUČNJACIMA	• Pozitivno iskustvo u radu s edukacijskim rehabilitatorom i logopedom • Iskustvo neadekvatnog postupanja edukacijskog rehabilitatora s djetetom • Nepoštovanje liječnika prema zabrinutosti udomitelja • Uspješnost logopedske terapije • Dugo čekanje termina za logopedsku terapiju • Edukacijski rehabilitatori koriste alternativne sustave komunikacije u radu s neverbalnom djecom te informiraju udomitelje o ponašanju djeteta • Potreba za više individualnih razgovora s edukacijskim rehabilitatorima u svrhu savjetovanja oko rada s djetetom • Dostupna je škola za djecu s teškoćama u razvoju, ali još uvijek nema dovoljno stručnjaka na raspolaganju • Veliki nedostatak stručnjaka edukacijskih rehabilitatora i logopeda • Prekratko vrijeme za kvalitetnu psihološku procjenu djeteta • Neusklađenost mišljenja različitih stručnjaka

	• Potreba za većom međusobnom suradnjom svih stručnjaka koji rade s djetetom
PROMIŠLJANJA O SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI	• Podrška Centra za socijalnu skrb kroz razgovor o aktualnim problemima • Nejednakost u radu Centara i ovisnost o dobroj volji djelatnika • Teškoće pri ostvarivanju jednokratne pomoći o kojoj odlučuju socijalni radnici • Centar za socijalnu skrb ne izdaje na vrijeme nalaz o provedenom vještačenju • Centar za socijalnu skrb ne uvažava preporuke liječnika • Centar za socijalnu skrb rješava probleme u udomiteljskim obiteljima premještanjem djeteta u drugu obitelj • Centar za socijalnu skrb vraća dijete biološkoj obitelji kako bi smanjili opterećenje na sustav
PROMIŠLJANJA O OBRAZOVNOM SUSTAVU	• Obrazovni sustav ne shvaća teškoće i potrebe djeteta • Redovni obrazovni sustav ne razumije potrebe djece s teškoćama u razvoju • Obrazovni sustav ne pruža dovoljno djeci s teškoćama u razvoju • Neprikladno smještanje djece u obrazovnom sustavu
FINANCIJSKA PODRŠKA	• Nedostatna financijska sredstva • Ukidanje prava na inkluzivni dodatak • Ukidanje određene financijske podrške nakon polaska djeteta u školu

	• Nedostatna financijska podrška za prijevoz • Nedostatna financijska podrška za odlazak s djetetom na pretrage • Nedostatna financijska podrška za privatne terapije koju djeca pohađaju • Nedostatne financije za opremanje prostora za dijete s teškoćama u razvoju
EDUKACIJE	• Sadržaj edukacija je uvijek isti i ne pruža nove informacije • Svako dijete zahtjeva specifični pristup, a edukacije to ne pružaju • Udomitelji ne mogu kroz edukacije naučiti sve potrebno za skrb o djetetu s teškoćama, već je za to potrebna podrška brojnih stručnjaka
NEFORMALNI SUSTAV PODRŠKE	• Podrška partnera u brizi o djetetu • Podrška članova obitelji u smislu preuzimanja brige za dijete s teškoćama u razvoju • Podrška obitelji kroz razgovor i savjetovanje • Razgovor s drugim udomiteljima • Savjetovanje s drugim udomiteljicama oko skrbi za dijete • Međusobna podrška udomitelja kroz udrugu • Kroz supervizije udomitelji međusobno dijele iskustva, uče jedni od drugih i savjetuju se

	• Pronalazak vlastitih načina nošenja s izazovima
NEZADOVOLJSTVO UDOMITELJA RAZLIČITIM SUSTAVIMA PODRŠKE	• Udomitelji su u potpunosti nezadovoljni sustavom, ali su optimistični • Frustracija zbog okoline i sustava • Sustav ne vodi brigu o smještenom djetetu • Sporost i tromost sustava te nerazumijevanje za djecu s teškoćama u razvoju • Donošenje odluka protivno interesu djeteta • Neuključivanje udomitelja u odluke o djetetu • Nedostatak klinika i centara za djecu s teškoćama u razvoju u maloj sredini • Nedostatna povezanost i različita mišljenja među sustavima • Nedostatna podrška nakon prekida smještaja djeteta

U okviru trećeg istraživačkog pitanja, udomitelji ističu svoja **promišljanja o sustavima podrške** koji su im trenutno dostupni. Vezano uz suradnju sa stručnjacima navode razna promišljanja. S jedne strane ističu **pozitivna iskustva u radu s edukacijskim rehabilitatorom i logopedom** (*„…radi s edukacijskom rehabilitatoricom i s logopedom. Ima i senzorna soba tamo. Njoj je tamo super.“*), dok s druge strane navode i **iskustvo neadekvatnog postupanja** edukacijskog rehabilitatora s djetetom (*„Dijete je danima slagalo dugmiće iz jedne hrpe u čašu. Na moje pitanje, defektologinja mi je objasnila da time vježba finu motoriku, što meni nije imalo smisla za petnaestogodišnje dijete“*) te **nepoštovanje liječnika prema zabrinutosti udomitelja** (*„Kad sam se obratila liječniku, on mi je rekao da „šta si ja umišljam i dajem si za pravo da mu pridajem*

dijagnoze".). Također, ističu **uspješnu logopedsku terapiju** (*„Plaćala sam za jedno dijete koje je došlo sa nerazvijenim govorom. Imal je 5 i pol godina. Ja sam njega vodila godinu dana i on se naučil super govoriti"*), ali i **dugotrajnost čekanja termina za logopedsku terapiju** (*„Do njega se jako teško dolazi… s njim sam išla u Bjelovar jer sam tam najbrže mogla dobiti termin, za dva mjeseca. U Koprivnici se čeka 6 mjeseci, 7, 8."*). Vezano uz **rad edukacijskih rehabilitatora**, navode kako koriste **alternativne sustave komunikacije** u radu s neverbalnom djecom te **informiraju udomitelje o ponašanju djeteta** (*„Edukacijske rehabilitatorice stvarno rade super s djecom. Koriste sličice za komunikaciju s njom. Svaki dan dobijemo informacije kakva je bila, kako je radila, jela, spavala. Svaki dan dobijemo informacije i točno znamo kako je bilo."*). Osim toga, ističu **potrebu za više individualnih razgovora** s edukacijskim rehabilitatorima u svrhu savjetovanja oko rada s djetetom (*„Mislim da bi defektolozi u školi koju naša djeca polaze trebali odvojiti više vremena za individualni razgovor s nama. Da nam kažu kako mi još možemo pomoći djetetu, kako da nastavimo raditi s njim kod kuće"*). Vezano uz **dostupnost stručnjaka**, udomitelji navode kako je dostupna škola za djecu s teškoćama u razvoju, ali još uvijek nema dovoljan broj stručnjaka (*„U našoj sredini imamo školu za djecu s teškoćama, ali svakako još fali stručnih radnika za rad s djecom s teškoćama."*). Također, ističu općeniti **veliki nedostatak stručnjaka edukacijskih rehabilitatora i logopeda** (*„Defektologa nam fali, to opće nemamo, osim u školi, logopeda isto. Logopedi strašno nedostaju. Imamo jednog u vrtiću, jednog u školi i to je nedostatno."*). Vezano uz rad psihologa, ističu prekratko vrijeme za kvalitetnu psihološku procjenu djeteta (*„Kod psihologa, dijete ima 45 minuta i on na temelju toga odluči, a treba puno duže da se utvrdi što je s djetetom."*). Kao još jedan aspekt suradnje sa stručnjacima, udomitelji ističu **neusklađenost mišljenja različitih stručnjaka** *(„…neusklađena mišljenja, ja i neki stručnjaci koji s njim rade smatramo da bi trebao ići po prilagođenom programu dok krene u školu, dok eto psihologinja je rekla nek ga se prvu upiše redovno pa će se kroz praćenje odlučiti što dalje."*). Također, ističu **potrebu za većom međusobnom suradnjom svih stručnjaka** koji rade s djetetom *(„Idealno bi bilo da svi zajedno surađujemo. I centar za socijalnu skrb i učitelji i mi i svi koji rade s tom djecom."*).

U okviru ovog tematskog područja, udomitelji navode i svoja **promišljanja o sustavu socijalne skrbi**. Kao pozitivno iskustvo u suradnji s Centrom za socijalnu skrb, udomitelji ističu podršku Centra za socijalnu skrb kroz razgovor o aktualnim problemima (*„Kontaktirala sam ja i s Centrom dok su bili problemi i izašli su mi puno ususret, i to naš Centar, to moram naglasiti. Oni su mi isto*

pomogli razgovorom.“). Osim pozitivnog primjera suradnje, udomitelji navode i razna negativna iskustva sa Centrom za socijalnu skrb. Ističu nejednakost u radu Centara i ovisnost o dobroj volji djelatnika (*„Često smo svi ovisni o volji i raspoloženju socijalne radnice koja odlučuje o tvom zahtjevu. To smo prepoznali jer imamo djecu iz različitih Centara smješteno. Ja imam četvero djece iz tri različita Centra. Jedno dijete dobije jednokratnu pomoć za neku potrebu, a drugo dijete za isti zahtjev dobije odbijenicu.“*). U skladu s time, navode kako se teško dolazi do jednokratne pomoći o kojoj odlučuju socijalni radnici (*„U sustavu ima nešto što se zove jednokratna pomoć, do koje mi udomitelji vrlo teško dolazimo. Da bi se to dobilo, o tome odlučuje socijalna radnica. Znači nema zakona, ima nekih 5 stavki na temelju kojih mi to možemo dobiti, ali na kraju je to odluka socijalne radnice, što nije u redu.“*). Osim toga, udomitelji navode kako Centar za socijalnu skrb ne izdaje na vrijeme nalaz o provedenom vještačenju (*„Centar je njoj napravil i vještačenje, s tim da ja opće taj nalaz nisam dobila.“*) te ne uvažava preporuke liječnika (*„Još jedan problem je što Centar ne sluša savjet doktora specijaliste, čak su me i prozvali zašto sam ja nju vodila doktoru.“*). Udomitelji ističu svoje nezadovoljstvo i time što Centar za socijalnu skrb rješava probleme u udomiteljskim obiteljima premještanjem djeteta u drugu obitelj (*„Ako je neki problem s djetetom i obratite se Centru, odmah vam kažu da se ne znate nositi s takvim situacijama i da ga budu premjestili u drugu obitelj gdje će možda bolje kliknuti. Ako pak velite da bi željeli da dijete ostane kod vas, onda vele da ste se previše vezali i da bi bilo bolje da ga smjeste negdje drugdje.“*). Navode i kako Centar za socijalnu skrb vraća dijete biološkoj obitelji kako bi smanjili opterećenje na sustav (*„Njima je bitno da se jedan slučaj riješil, skinul sa sustava, a kak budu ta djeca dalje živjela? To je nešto što bi se trebalo popraviti.“*).

U okviru **promišljanja o obrazovnom sustavu** udomitelji navode kako školski sustav općenito te specifično redovni sustav ne shvaća teškoće i ne pokazuje razumijevanje za potrebe djece s teškoćama u razvoju (*„Problem je bila naša škola koja nije shvaćala njihove poteškoće. Išla je po redovnom programu uz prilagodbe koje nitko nije radio.“*). Udomitelji smatraju kako obrazovni sustav ne pruža dovoljno djeci s teškoćama u razvoju (*„Čini mi se da školski sustav ne daje tolko sebe kolko mi želimo za tu djecu.“*). Kao još jedan od problema ističu neprikladno smještanje djece u školskom sustavu *(„Često tu i školski sustav zakaže, ja sam išla na timsku obradu gdje je utvrđeno da dijete nije za redovnu srednju školu. A onda dok je djevojčica išla na razgovor u redovnoj školi, doslovce su ju tamo „kupili“. Objasnili su joj kako će joj tu sigurno biti lijepo, poklonili joj školski pribor i slično. I eto, onda su ju ostavili u toj redovnoj školi.“*).

Financijska podrška je još jedan važan aspekt podrške o kojem udomitelji navode svoja promišljanja. Financijska sredstva općenito opisuju kao nedostatna (*„Ovo što dobivamo svakako je neznatno, pogotovo za djecu s teškoćama u razvoju.“*). Ističu uskoro ukidanje prava na inkluzivni dodatak (*„Po zakonu ustvari djeca koja su smještena u udomiteljske obitelji nemaju ni pravo na inkluzivni dodatak, što znači da će nam kroz neko vrijeme ukinuti i taj uvećani doplatak i imat ćemo samo 25% povećanje opskrbnine.“*) te iskustvo ukidanja određene financijske podrške nakon polaska djeteta u školu (*„Dobila sam 20% plaćenog iznosa od cijene za uslugu logopeda, ali onda dok je krenula u školu su mi to ukinuli pod izlikom da je to sad u redu i da njoj to više ne treba.“*). Udomitelji ističu nedostatnu financijsku podršku u raznim aspektima skrbi za dijete s teškoćama u razvoju poput prijevoza (*„13 eura se dobiva…tih 13 eura nije dosta ni za kartu za vlak za udomitelja.“*), odlaska s djetetom na pretrage (*„Svi znamo kolko košta odvesti dijete na neku pretragu, treba to sve izorganizirati.“*), privatnih terapija koje dijete pohađa (*„Mi udomitelji onda također moramo privatno voditi djecu logopedu, a to se plača, a uvećani dodatak i opskrbnina svakako nisu dovoljni za to.“*) te opremanja prostora (*„Svi mi imamo dio njihove sobe i znamo da bi im mogli tamo staviti npr. neke senzoričke igračke da to dijete ne sjedi cijeli dan u fotelji i gleda televizor, ali eto problem su financije.“*).

Što se tiče **promišljanja udomitelja o edukacijama**, smatraju kako je sadržaj edukacija uvijek isti i ne pruža nove informacije (*„Iskreno, ja mislim da nam je edukacija preko glave. Na edukacijama kaj smo čuli smo čuli, nema tu više ništa novo.“*). Također, ističu kako svako dijete zahtjeva specifični pristup, a edukacije to ne pružaju (*„Te edukacije su obično jako općenite, a svako dijete je drugačije. Svako dijete treba drugačiji pristup.“*). Smatraju kako ne mogu kroz edukacije naučiti sve potrebno za skrb o djetetu s teškoćama, već je za to potrebno više različitih stručnjaka (*„Briga za dijete s teškoćama je jedan skup liječnika, defektologa, psihologa, logopeda, razni neurolozi, pedijatri… Mi to ne možemo naučiti nikako. Ne može jedna osoba to sve pokriti.“*).

Ono što se pokazalo **ključnim izvorom podrške** za udomitelje je njihov **neformalni sustav podrške**. Udomitelji prvenstveno ističu podršku partnera i ostalih članova obitelji u brizi za djecu (*„Podršku mi je najviše pružao moj muž, često u smislu čuvanja djece dok sam ja imala drugih obaveza… moja obitelj na način da su moja biološka punoljetna djeca pričuvala dijete da se ja malo odmorim i napunim baterije.“*). Isto tako, navode i podršku obitelji kroz razgovor i savjetovanje (*„Oni uskoče…razgovaraju s vama i savjetuju.“*). Vezano uz podršku drugih

udomitelja, ističu razgovor s drugim udomiteljima (*„…razgovor s drugim udomiteljima. Manje-više sva djeca koja dođu na smještaj imaju neku vrstu teškoća, tako da svi imamo s tim iskustva.“*) i savjetovanje oko skrbi za dijete (*„Udomiteljice… sve ovo kaj nije štimalo s djetetom sam se s njima posavjetovala. Niko mi tu drugi osim njih nije pomogel.“*). Ističu kako si pružaju i međusobnu podršku kroz udrugu (*„Uglavnom smo si najveća podrška mi udomitelji međusobno, eto mi imamo sreće što imamo Udrugu pa se non stop zovemo, družimo itd.“*). Također, navode kako kroz supervizije međusobno dijele iskustva, uče jedni od drugih i savjetuju se (*„Ovaj tip supervizija na koji mi sad idemo je ono gdje se mi možemo isfiltrirati, saslušati jedna drugu. Otvorimo neku temu i na tu temu onda možemo pričati. Na taj način mi stječemo iskustvo. Jedna drugoj pružamo savjete.“*). Osim podrške drugih, naglašavaju i pronalazak vlastitih načina nošenja s izazovima (*„Uglavnom si sami nalazite načine kak se nositi s tim.“*).

Osim prethodno navedenih sustava podrške, udomitelji ističu i općenito **nezadovoljstvo različitim sustavima podrške**. Ističu kako u potpunosti nisu zadovoljni sustavom, ali su optimistični (*„Uopće nismo zadovoljni sustavom. Mi vječno pljujemo po sustavu. Udomitelji jesu općenito veliki optimisti. Jesmo mi revoltirani i nezadovoljni, ali uvijek pronađemo nešto što će nas od svega toga uveseliti.“*). Također, ističu frustraciju zbog okoline i sustava (*„Ponekad sam frustrirana okolinom i sustavom koji vrlo malo daje.“*). Smatraju da sustav ne vodi brigu o smještenom djetetu (*„Sam sustav nema kapaciteta, vremena i volje voditi brigu o smještenom djetetu.“*) i naglašavaju sporost i tromost sustava te nerazumijevanje za djecu s teškoćama u razvoju *(„Sudovi su spori i tromi, zdravstvo često nema sluha za djecu s teškoćama i slično.“*). Kao važan problem navode donošenje odluka protivno interesu djeteta (*„Često se donose odluke koje nisu u interesu djeteta.“*) i neuključivanje udomitelja u odluke o djetetu (*„Ne pita se udomitelja koji najbolje zna koje su djetetove potrebe jer živi s njima 24 sata na dan.“*). Udomitelji još navode nedostatak klinika i centara za djecu s teškoćama u razvoju u maloj sredini *(„Mi smo u maloj sredini gdje nema nikakvih klinika ni centara tak da mi djecu pretežno vodimo u Zagreb koji je udaljen 120km u jednom pravcu.“*), nedostatnu povezanost i različita mišljenja među sustavima (*„Zašto nisu povezani policija, zdravstvo, Centar za socijalnu skrb..? I onda još jedan Centar tvrdi jedno, drugi govori nešto drugo.“*) te nedostatnu podrška nakon prekida smještaja djeteta (*„Puno puta znam reći da je dijete nakon smještaja ostavljeno – zaboravljeno.“*).

U sljedećem poglavlju će dobiveni rezultati biti raspravljeni uz davanje prijedloga ili smjernica za unapređenje podrške udomiteljima djece s teškoćama u razvoju.

5. INTERPRETACIJA NALAZA ISTRAŽIVANJA

Sudionici ovog istraživanja, udomitelji djece s teškoćama u razvoju, ukazuju na brojne izazove s kojima se suočavaju tijekom skrbi za dijete s teškoćama u razvoju. Također, ukazuju na potrebne resurse i znanja koja smatraju ključnima za udomiteljstvo djeteta s teškoćama u razvoju. Unatoč pozitivnim iskustvima s različitim neformalnim sustavima podrške, nalazi ovog istraživanja ukazuju na potrebe za razvojem, umrežavanjem i većom dostupnosti različitih formalnih sustava podrške udomiteljima. Poznato je kako je manjak istraživanja vezanih uz udomiteljstvo doveo do toga da udomiteljstvo nije prilagođeno potrebama djece (Ajduković i sur., 2004, prema Laklija, 2009), no nalazi ovog istraživanja ukazuju na to kako današnje udomiteljstvo nije prilagođeno ni potrebama samih udomitelja.

Rezultati ovog istraživanja neosporno ukazuju na nedostatak informacija na svim aspektima udomiteljske skrbi za dijete s teškoćama u razvoju. Pokazalo se kako mnoga udomljena djeca imaju neku vrstu teškoća u razvoju; emocionalne probleme, probleme u ponašanju, teškoće učenja, ADHD, tjelesne invaliditete, teškoće u komunikaciji, specifična medicinska stanja i brojne druge teškoće (Orme i sur., 2013). Prema tome, možemo zaključiti kako je heterogenost populacije djece s teškoćama u razvoju prisutna i u udomiteljskoj skrbi, što predstavlja velik izazov za udomitelje, budući da ističu nedostatak informiranosti o teškoćama djece prije smještaja te popratnim stanjima djeteta s teškoćama u razvoju. Prijašnja istraživanja također su ukazala na neadekvatno informiranje udomitelja o djetetu prije njegovog dolaska u udomiteljsku obitelj (Taylor i sur., 2008, prema Laklija, 2009). Rezultati istraživanja ukazuju i na to kako udomitelji često ovise o vlastitim sposobnostima i volji za pronalaskom informacija i otkrivanjem teškoća djeteta te mreži neformalne podrške koju sami stvaraju. Vezano uz nedostatak informacija, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako udomitelji često nisu u potpunosti informirani o svojim pravima. Prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 18/2022), udomitelji između ostalog imaju pravo na dobivanje svih informacija o djetetu, uključujući informacije o životnim okolnostima djeteta u biološkoj obitelji/prethodnom smještaju. Kako vidimo iz rezultata istraživanja, to nije slučaj u praksi budući

da od udomitelja saznajemo kako Centar za socijalnu skrb sakriva dječju dokumentaciju te ne daje informacije o teškoćama djeteta, kao ni informacije o pravima i novim zakonskim odredbama.

Sudionici istraživanja kao jedan od izazova udomiteljstva djece s teškoćama u razvoju ističu i probleme u ponašanju djece. Ranije istraživanje također ukazuje na čestu prisutnost raznih problema u ponašanju kod udomljene djece (Brown i Rodger, 2009). Pokazalo se kako su problemi u ponašanju kod djece u udomiteljskoj obitelji često povezani sa traumama i stresnim situacijama koje su doživjeli u biološkoj obitelji ili prethodnom smještaju (Hebert i Kulkin, 2017). Problemi u ponašanju kod djece, mogu uzrokovati prekid smještaja u udomiteljskoj obitelji, obično u situacijama gdje se udomitelji ne mogu više nositi s takvim izazovnim ponašanjima (Strijker i Knorth, 2018). U okviru ovog istraživanja, sudionici nisu naveli da ih izazovna ponašanja djece navode na odustajanje od udomiteljstva djeteta. Ipak, sudionici ovog istraživanja istaknuli su teškoće u nošenju s izazovnim ponašanjima djece, što objašnjava i njihovu potrebu za prepoznavanjem potreba djeteta i razloga nepoželjnih ponašanja.

Jedna od tema koja se otvorila spontano u diskusiji udomitelja o izazovima udomiteljstva je prekid smještaja koji je općenito težak, a posebno za djecu s teškoćama u razvoju. Sudionici istraživanja navode odlazak djeteta iz obitelji kao najteži dio udomiteljstva. Djeca s teškoćama u razvoju češće doživljavaju prekid smještaja te se rjeđe vraćaju u biološku obitelj (Brown i Rodger,2009). U okviru ovog istraživanja, udomitelji navode kako je za prekide smještaja odgovoran Centar za socijalnu skrb. Naime, ističu kako Centar vraća dijete biološkoj obitelji kako bi smanjili opterećenje na sustav, bez obzira na to što biološka obitelj nema kapaciteta za brigu o djetetu. Također, navode kako Centar za socijalnu skrb rješava probleme u udomiteljskim obiteljima premještanjem djeteta u drugu obitelj. Vezano za prekid smještaja u smislu uključivanja u samostalni život, udomitelji ističu brigu za budućnost djece i teškoće prilagodbe na novo okruženje kod djece s teškoćama u razvoju. Upravo iz tog razloga ističu važnost mogućnosti života u stambenoj zajednici nakon prekida smještaja te potrebu za posvećivanjem više pažnje prikladnom smještaju djeteta s teškoćama u razvoju nakon prekida udomiteljskog smještaja.

Kao jednu od ključnih potreba skrbi za djecu s teškoćama u razvoju, udomitelji u ovom istraživanju ističu financijska sredstva. Prethodno istraživanje pokazalo je kako nedostatak financijskih sredstava može odvratiti udomitelje od udomiteljstva djece s teškoćama u razvoju (Brown i Rodger, 2009). Sudionici ovog istraživanja također ističu nedostatak financija kao jedan od

najvećih izazova. Troškovi udomiteljstva djece s teškoćama u razvoju često mogu biti veći od troškova udomljavanja djeteta bez teškoća, ali u literaturi rijetko postoje podaci o specifičnostima tih različitih troškova (Brown i Rodger, 2009). Upravo je to mogući razlog za izražavanjem potrebe sudionika ovog istraživanja za godišnjim izračunom stvarnih financijskih potreba djeteta. Iako prema Zakonu o udomiteljstvu (NN 18/2022), udomitelji imaju pravo na opskrbninu, naknadu za rad udomitelja, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti kao zaposlena osoba u skladu s posebnim propisima, sudionici ovog istraživanja smatraju financijsku podršku nedostatnom. Razlozi za to su velik opseg potreba djece s teškoćama u razvoju poput svakodnevnog prijevoza, odlaska na pretrage i privatne terapije, opremanje prostora za dijete i slično. Autori Brown i sur. (2005) navode kako bi veća financijska naknada udomiteljima djece s teškoćama pružila pristup više različitih aktivnosti u zajednici poput sportskih ili kulturnih aktivnosti te omogućila prilagodbe za djecu s teškoćama u razvoju u domovima udomitelja. S time u skladu su i nalazi ovog istraživanja koji ukazuju na potrebu za više slobodnih aktivnosti u zajednici prilagođenih djeci s teškoćama u razvoju te potrebu za boljim opremanjem prostora za dijete.

Sudionici ovog istraživanja vezano uz ključna znanja udomitelja djece s teškoćama u razvoju ističu važnost educiranja te korištenja svih dostupnih edukacija u svrhu stjecanja i primjene znanja. Osim uobičajenog osposobljavanja za udomitelje, zakonski postoji dodatno specijalizirano osposobljavanje za udomitelje koji skrbe o djeci s teškoćama u razvoju (Borić i sur., 2021). U realitetu, sudionici ovog istraživanja ističu kako prije smještaja djeteta s teškoćama u udomiteljsku obitelj, nema dodatne edukacije. S time u skladu su i nalazi prethodnog istraživanja koji pokazuju kako udomitelji nisu uključeni u specifične programe edukacije i kvalifikacije, te stoga nisu dovoljno pripremljeni za udomljavanje djece s teškoćama u razvoju (Miloš, 2021). Udomitelji djece s teškoćama u razvoju trebali bi biti specifično educirani na način da steknu posebna znanja i načine skrbi za takvu djecu (Redding i sur., 2000, prema Laklija i sur., 2012). Prema nalazima ovog istraživanja, možemo zaključiti kako udomitelji svoja znanja i vještine za skrb o djetetu s teškoćama više stječu iskustveno te kroz savjetovanje s drugim udomiteljima, nego putem edukacija. Također, sudionici ovog istraživanja navode kako sa svakim djetetom nauče nešto novo. Što se tiče edukacija koje su trenutno dostupne, udomitelji u ovom istraživanju smatraju kako je sadržaj edukacija je uvijek isti, preopćenit i ne pruža ništa novo. Također, ističu kako svako dijete zahtjeva specifični pristup, a to se putem edukacija ne može naučiti, već je za to potreban tim

različitih stručnjaka. Upravo iz potrebe za takvim timskim radom, važno je osim educiranja udomitelja, educirati i sve stručnjake koji s njima surađuju o potrebama i specifičnostima djece s teškoćama u razvoju. Prethodna istraživanja naglašavaju povezanost visokokvalitetnih edukacija sa stabilnim smještajem, boljim vještinama skrbi te zadovoljstvom udomitelja (Puddy i Jackson, 2003, Rhodes, Orme i Buehler, 2001, prema Hebert i Kulkin, 2017). U skladu sa svim navedenim, osim količine edukacija za udomitelje, trebalo bi u obzir uzeti i sadržaj te kvalitetu edukacija. Nalazi ovog istraživanja upućuju na potrebu za više iskustvenih edukacija temeljenih na konkretnim primjerima dobre prakse te edukacija vezanih uz specifične teme poput prepoznavanja uzroka nepoželjnih ponašanja i mogućnosti stručne podrške.

Vezano uz suradnju sa stručnjacima, sudionici ovog istraživanja ističu mnoštvo različitih iskustava, nekih pozitivnih, ali i brojna negativna. Navode iskustva pozitivne suradnje sa edukacijskim rehabilitatorima i logopedima te razgovor o aktualnim problemima sa Centrom za socijalnu skrb. Među mnogim problemima vezanih uz suradnju sa stručnjacima, udomitelji u ovom istraživanju ističu donošenje odluka protivno interesima djeteta, neuključivanje udomitelja u proces odlučivanja te neusklađenost mišljenja različitih stručnjaka. Nalazi prethodnih istraživanja u skladu su s navedenim te ukazuju na često isključivanje udomitelja iz donošenja odluka o djetetu te donošenje odluka socijalnih radnika koji ne poznaju dijete (Brown i Rodger, 2009; Laklija, 2009).

Pozitivan odnos između udomitelja i stručnjaka u zdravstvenom i obrazovnom sustavu te sustavu socijalne skrbi povezuje se sa povećanju vjerojatnosti uspješnosti smještaja djeteta (Chipungu i Bent-Goodley, 2004, Evans i sur., 2004, Massinga i Pecora, 2004, Monck i sur., 2004, prema Brown, 2007a). Prema tome, možemo zaključiti kako je iznimno važno unaprijediti sustav podrške stručnjaka te raditi na većoj međusobnoj suradnji udomitelja i stručnjaka. Prethodna istraživanja navode brojne mogućnosti koje se otvaraju kroz veću suradnju stručnjaka; više mogućnosti i izvora udomitelja za stjecanje znanja i vještina, olakšavanje procesa prilagodbe udomitelja i djeteta s teškoćama u razvoju, lakši pristup i komunikacija s raznim službama podrške itd. (Jivanjee, 1999, Redding i sur., 2000, Brown i sur., 2005, i Laklija i sur., 2012). U skladu s time, sudionici ovog istraživanja ističu potrebu za većom međusobnom suradnjom svih stručnjaka koji rade s djetetom. Što se tiče školskog sustava, udomitelji u ovom istraživanju ističu nerazumijevanje teškoća i potreba djece s teškoćama u razvoju. Kao pozitivno ističu dostupnost specijalne škole u lokalnoj

zajednici, iako i dalje nema dovoljno stručnjaka. Nalazi prethodnog istraživanja upućuju na dobru suradnju udomitelja sa školama koje razumiju potrebe učenika (Brown i sur., 2005). To upućuje na veliku potrebu za zapošljavanjem više stručnog kadra u škole te podizanjem svijesti o potrebama učenika s teškoćama u razvoju u redovnim školama. Nalazi ovog istraživanja upućuju na veliko nezadovoljstvo udomitelja radom Centara za socijalnu skrb koje se ogleda u neizdavanju nalaza o provedenom vještačenju, neuvažavanju preporuka liječnika, ovisnosti o dobroj volji socijalnih radnika te nejednakosti u radu Centara. Važno je imati na umu kako u hrvatskom kontekstu, socijalni radnici doživljaju velik stres na radnom mjestu, izrazito radno opterećenje, manjak vremena, nedefinirane uloge na radnom mjestu te nedovoljno podrške (Družić Ljubotina i Friščić, 2014). Stoga su upravo navedene okolnosti mogući razlozi za iskustva neadekvatnog postupanja socijalnih radnika koje doživljavaju udomitelji.

Ključnu podršku za udomitelje u ovom istraživanju predstavlja njihov neformalni sustav podrške koji uključuje partnera, obitelj, druge udomitelje, udrugu udomitelja te supervizije udomitelja. Ranije istraživanje također je pokazalo kako su udomitelji djece s teškoćama u razvoju najzadovoljniji neformalnom podrškom koja uključuje obitelj, susjede i druge udomitelje (Sabolić i Vejmelka, 2015, Miloš, 2021). Pokazalo se kako udomitelji djece s teškoćama u razvoju najviše ističu važnost podrške koja je lako dostupna, osjetljiva i koja pokazuje razumijevanje za emocionalne izazove udomiteljstva djece s teškoćama u razvoju (Fisher i sur., 2000, Triseliotis i sur., 2000, prema Sargent i O'Brien, 2004). Nalazi ovog istraživanja pokazuju kako takvu vrstu podrške udomitelji dobivaju isključivo od drugih udomitelja. Prethodna istraživanja ukazuju na „visok teret skrbi" koji se javlja kod udomitelja djece s teškoćama u razvoju te potrebu za odmorom od skrbi za dijete (Mason i Linsk, 2002, prema Brown i Rodger, 2009; Hebert i Kulkin, 2017). Sudionici ovog istraživanja nisu istaknuli prethodno navedene teškoće, a mogući razlog za to je upravo kvalitetna neformalna podrška koju imaju. Pokazalo se kako udomitelji djece s teškoćama u razvoju mogu imati mnoge koristi od grupa za podršku udomiteljima poput dobivanja osjećaja razumijevanja drugih, usvajanje novih vještina skrbi te izražavanja osjećaja i briga s drugim udomiteljima (Redding i sur., 2000, prema Brown i sur., 2005). Sudionici ovog istraživanja ističu supervizije kao odličan vid podrške gdje se udomitelji mogu međusobno savjetovati, dijeliti iskustva i učiti jedni od drugih. Prema tome, nalazi ovog istraživanja upućuju na iznimnu važnost koju neformalna podrška predstavlja udomiteljima djece s teškoćama u razvoju.

S obzirom na sve navedeno, iz ovog istraživanja proizlaze sljedeće preporuke:

- daljnje razvijanje neformalne podrške u okviru udruga za udomitelje, grupa podrške, čestih supervizija i različitih neformalnih susreta udomitelja
- poduzimanje koraka u razvijanju i umrežavanju formalnih sustava podrške, odnosno svih stručnjaka i sustava koji surađuju s udomiteljima i djecom s teškoćama u razvoju
- bolje informiranje udomitelja vezano uz sve aspekte skrbi za dijete s teškoćama u razvoju
- povećanje financijskih sredstava potrebnih za opsežne potrebe skrbi za dijete s teškoćama u razvoju
- kvalitetnija i specifičnija obuka udomitelja prije i tijekom smještaja
- usklađivanje načina rada i mišljenja različitih sustava

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazani su rezultati provedenog kvalitativnog istraživanja na temu „Potreba za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko – križevačke županije“ iz perspektive samih udomitelja djece s teškoćama u razvoju. Rad obuhvaća i teorijski pregled relevantnih koncepata koji se odnose na izazove i podršku udomitelja djece s teškoćama u razvoju. Cilj ovog istraživanja bio je dobiti uvid u potrebe za podrškom udomitelja djece s teškoćama u razvoju Koprivničko-križevačke županije. Ovim istraživanjem željelo se saznati kako udomitelji djece s teškoćama u razvoju percipiraju svoje trenutne izazove i potrebe u pružanju podrške i brizi o djeci, koje vrste specifičnih znanja, vještina i resursa udomitelji smatraju ključnima za pružanje adekvatne podrške djeci s teškoćama u razvoju te kako se udomitelji promišljaju u vezi sa sustavom podrške koji im je trenutno dostupan, uključujući suradnju sa stručnjacima, obuku i resurse.

Ključni nalazi ovog istraživanja ukazuju na brojne i složene izazove s kojima se suočavaju udomitelji djece s teškoćama u razvoju poput nedostatka informacija, teškoća i popratnih zdravstvenih stanja djece, izazovnih ponašanja, prekida smještaja te raznih specifičnih izazova. Također, istraživanje ukazuje na potrebe udomitelja za boljim informiranjem u vezi sa cjelokupnom skrbi i smještajem djeteta s teškoćama u razvoju, zatim potrebe za većim financijskim sredstvima, kvalitetnijom i specifičnijom obukom udomitelja prije i za vrijeme skrbi

za dijete s teškoćama u razvoju te za usklađivanjem načina rada i mišljenja različitih sustava. Kao najvažniji i najbolji oblik podrške udomiteljima, pokazao se neformalni sustav podrške kroz razgovore i savjetovanja s drugim udomiteljima i s obitelji te kroz udrugu udomitelja i supervizije. Važno je naglasiti kako sudionici ovog istraživanja primarno naglašavaju važnost uzajamne ljubavi prema djeci s teškoćama u razvoju bez koje se ne bi mogli baviti udomiteljstvom. Također, sudionici su istaknuli kako unatoč nedostatku podrške ostaju optimistični te uvijek pronalaze vlastite načine nošenja s izazovima.

Nedovoljan broj istraživanja koja uključuju osobne uvide i perspektive udomitelja djece s teškoćama u razvoju, rezultirao je nedovoljno razvijenim sustavom podrške za udomitelja. Stoga se ovim istraživanjem želi potaknuti druge istraživače na istraživanja vezana upravo za osobno doživljaje i perspektive samih udomitelja, kako bi se udomiteljstvo i potrebna podrška mogla kontinuirano razvijati. U budućim istraživanjima trebalo bi uključiti udomitelje djece s teškoćama u razvoju iz drugih dijelova Republike Hrvatske kako bi se dobio cjeloviti uvid u postojeće stanje te na temelju toga radilo na poboljšanju udomiteljstva općenito te podršci udomiteljima.

7. LITERATURA

1. Aslamazova, L.A., Yurina, A.A., Kochenkova, L.P. i Krasnova, L.V. (2016). Prospect of Foster Family by Foster Children With Disabilities. *International Journal of Environmental and Science Education, 11*(8), 1753-1763.
2. Borić, I., Brajković, L, Čirkinagić, S., Delogu Rižovski, H., Ivezić, N., Keresteš, G., Kronstein, D., Marušić, D., Miharija, M., Novak Ban, M., Škrabić- Aničić, I. i Žižak, A. (2021). *Priručnik za provođenje osnovnog i dodatnog osposobljavanja udomitelja za djecu.* Zagreb, Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji sa Sirius – Centrom za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje.
3. Braun, V., i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101

4. Brown, J. D., Moraes, S. i Mayhew, J. (2005). Service Needs of Foster Families with Children who have Disabilities. *Journal of Child and Family Studies, 14*(3), 417–429.

5. Brown, J. D. (2007a). Foster Parents' Perceptions of Factors Needed for Successful Foster Placements. *Journal of Child and Family Studies, 17*(4), 538–554.

6. Brown, J. (2007b). Fostering children with disabilities: A concept map of parent needs. *Children and Youth Services Review, 29(*9), 1235–1248.

7. Brown, J. D. (2008). Rewards of Fostering Children with Disabilities. *Journal of Family Social Work, 11*(1), 36–49.

8. Brown, J. D. i Rodger, S. (2009). Children with disabilities: Problems faced by foster parents. *Children and Youth Services Review, 31*(1), 40–46.

9. Deklaracija o udomiteljstvu (2002): Ljetopis studijskog centra socijalnog rada. 9 (1), 179-182.

10. Družić Ljubotina, O. i Friščić, Lj. (2014). Profesionalni stres kod socijalnih radnika: Izvori stresa i sagorijevanje na poslu. *Ljetopis socijalnog rada, 21* (1), 5-32.

11. Georgivska, S. i Trajkov, I. (2018). Quality of life in children with disabilities placed in foster families. *International Journal of Health & Medical Sciences, 1*(1), 18-27.

12. Hebert, C. G. i Kulkin, H. (2017). An investigation of foster parent training needs. *Child & Family Social Work, 23*(2), 256–263.

13. Ivković, Đ. i Žižak, A. (2010). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj: analiza stanja i prijedlog smjernica. Zagreb: UNICEF Ured za Hrvatsku*.

14. Konvencija o pravima djeteta (1993): *Narodne novine*, 12.

15. Laklija, M. (2009). Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija, 17* (2), 71-86.

16. Laklija, M., Vukelić, N. i Milić Babić, M. (2012). Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju – iskustva udomitelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 48* (2), 109-123.

17. Laklija, M. i Sladović Franz, B. (2013). Individualni plan skrbi za dijete u udomiteljskoj obitelji. Zagreb: Sirius - Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje.

18. Miloš, L. (2021). Doživljaj specijaliziranog udomiteljstva- perspektiva djece i mladih s problemima u ponašanju. Specijalistički rad. Zagreb: Pravni fakultet.

19. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006): Etički kodeks odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje, Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.
20. Orme, J., Cherry, D. J., & Cox, M. E. (2013). Measuring Willingness to Foster Children with Disabilities and Special Medical Conditions. *Social Work Research, 37*(3), 169–178.
21. Pravilnik o načinu i trajanju osposobljavanja i dodatnog usavršavanja udomitelja. *Narodne novine*, br. 63/ 2019.
22. Sabolić, T. i Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon, 5* (1), 6-42.
23. Sargent, K. i O'Brien, K. (2004). The Emotional and Behavioural Difficulties of Looked after Children: Foster Carers' Perspectives and an Indirect Model of Placement Support. *Adoption & Fostering, 28*(2), 31–37.
24. Skoko, B. (2009). Znanstvena metoda fokus grupa – mogućnosti i način primjene. *Politička misao, 43* (3), 217-236.
25. Strijker, J. i Knorth, E. J. (2018). Assessment of foster carers: their willingness to raise children with special needs. *International Journal of Child and Family Welfare, 18*(1/2), 7-21
26. Škrbina, D. (2010). Podrška udomitelja koji udomljavaju djecu s Down sindromom. *Život i škola, LVI* (23), 9-34.
27. Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, br. 115/ 2018, 18/ 2022.